This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

1902 e. 42 Stanford, E.: Ἐθνογραφικὸς χάρτης τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος. 1877

59P

1902 e. 42

ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΣΤΑΝΦΟΡΔ

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

ΤΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΤΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΩΝ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΕΝ ΤΗ ΙΛΛΥΡΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΩ

ΚΑΙ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΥΑΙ

ΥΠΟ

ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ

[illegible]

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΤΥΠΟΙΣ [illegible] ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΩΝ
[illegible]

1877

1902

BODLEIAN
20 JAN
LIB

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
ΕΠΙ ΤΟΥ
ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΧΑΡΤΟΥ
ΤΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

I. ΦΥΛΑΙ.

Τὰ διάφορα ἔθνη καὶ φῦλα, τὰ οἰκοῦντα τήν τε εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν καὶ τὰ πρὸς δυσμὰς διαμερίσματα τῆς Ἐλάσσονος Ἀσίας—ἤτοι οἱ Ῥωμοῦνοι, οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Ἀλβανοὶ (ὑποδιαιρούμενοι εἰς *Γκέγκιδας καὶ Τόσκους*), οἱ Ἑλληνόβλαχοι, οἱ Ἕλληνες, οἱ Τοῦρκοι, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Ἀθίγγανοι, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Τάρταροι, οἱ Κιρκάσιοι—ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον διακρίνονται ἐκ διαφορῶν συγχεομένων ὡς πρὸς τὴν καταγωγήν, τὴν γλῶσσαν, τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα, τὴν πολιτικὴν κατάστασιν, τὴν κοινωνικὴν θέσιν, τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις.

Ὑπὸ τὴν τελευταίαν μόνον, τὴν θρησκευτικὴν δηλαδὴ διαίρεσιν, οἱ λαοὶ οὗτοι κυρίως ὑποδιαιροῦνται εἰς Μωαμεθανούς, εἰς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς, εἰς Ῥωμαιοκαθολικούς, Ἀρμενίους Γρηγοριανούς, Οὐνίτας, Ἰσραηλίτας καὶ Εἰδωλολάτρας, ἐξαιρέσει δὲ τῶν δύο τελευταίων τούτων θρησκευτικῶν ὑποδιαιρέσεων, περὶ οὐδεμιᾶς τῶν λοιπῶν δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι ἰδιάζουσα τυγχάνει εἰς φυλὴν ὡρισμένην ἢ ὅτι ἐπικρατοῦσα ἀπολύτως εὕρηται ἐν ἐπαρχίᾳ ὡρισμένῃ. Καὶ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα ἀπατᾷ πολλάκις ὡς πρὸς τὴν ἔνδειξιν τῆς τῶν ὁμιλούντων καταγωγῆς, διότι, ὡς κατωτέρω ἀποδειχθήσεται, πολλοὶ κατὰ τὰς διαφόρους πολιτικὰς περιπετείας λόγοι ἐνίσχυσαν τὴν παρ' ἐνίων τὴν τες οἱ Ἑλληνόϐλαχοι, διὰ τοῦτο δὲ καὶ περιοδικῶς ἀλλάσσουσιν ἐνδιαιτήματα, ἐκλέγοντες ἄλλα μὲν κατὰ τὸν χειμῶνα, ἄλλα δὲ τὸ θέρος (ἴδε *Περιοδείαν εἰς Ἀλϐανίαν*, ὑπὸ sir Henry Holland, ἐν Λονδίνῳ 1819 Τόμ. Α', σελ. 133). Τὸ περὶ τοὺς Ἑλληνοϐλάχους ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐξήσκησε βαθμηδὸν ἐπ' αὐτῶν τοσαύτην ἐπιρροήν, ὥστε οὐ μόνον προθύμως ἦλθον οἱ Ἑλληνόϐλαχοι εἰς ἐπιμιξίας μετὰ τῶν Ἑλλήνων,[1] ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς ὁμόθρησκοι ὄντες ἀπεδέχθησαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὑπάρχουσαν νῦν ἐν χρήσει ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, τοῖς σχολείοις, ταῖς ἀνταποκρίσεσι, καὶ ἐν γένει κατὰ πάσας τὰς σπουδαίας αὐτῶν πρὸς ἄλλους λαοὺς σχέσεις. Ἡ τῶν Ἑλληνοϐλάχων εἰδικὴ γλῶσσα, καί περ οὖσα διεφθαρμένον γλωσσικὸν ἰδίωμα ἐκ τῆς λατινικῆς,[2] ἐξελληνίσθη ἤδη κατὰ τὸ ἥμισυ, ὁμιλεῖται δὲ ἀποκλειστικῶς παρὰ τῶν ἐν ἀπωτάτοις χωρίοις γυναικῶν. Οἱ ἄνδρες κάτοικοι τῶν χωρίων καὶ οἱ ἐν ταῖς πόλεσιν Ἑλληνόϐλαχοι ὁμιλοῦσιν ἐν γένει τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἔχουσι μετὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς αὐτοὺς ἐθνικοὺς πόθους καὶ τὰς αὐτὰς ἐθνικὰς συμπαθείας καὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἔσχον πάντοτε κοινὴν τὴν τύχην. Ἔνιοι τῶν προκριτοτέρων κατοίκων τῆς πόλεως Μετσόϐου — ἥτις ὑπάρχει ἡ πρωτεύουσα τῶν Ἑλληνοϐλάχων—Τοσίτσας, Στουρνάρης, Ἀϐέροφ καὶ ἄλλοι, πλουτήσαντες ἐκ τοῦ ἐμπορίου, τὴν μεγάλην αὐτῶν περιουσίαν ἐκληροδότησαν εἰς ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα ἐν Ἑλλάδι.

Οἱ Ἑλληνόϐλαχοι, συμποσούμενοι εἰς 30,000 (ὁ κ. Φίνλεϋ ὑπελόγισεν αὐτοὺς πρό τινων ἐτῶν εἰς 50,000), ἀποτελοῦσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐθνικὸν ὅλον, ὡς καὶ οἱ Οὐάλλιοι (Welsh) ἀπαρτίζουσι μέρος τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους.

Μεταϐαίνοντες εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ὀλιγοπληθεστέρων φύλων, εὑρίσκομεν ὅτι οἱ **ΡΩΜΟΥΝΟΙ**[3] καὶ οἱ **ΣΕΡΒΟΙ** οἰκοῦσι χώρας ἀπ' ἀλλήλων καλῶς χωριζομένας.

---

[1] Διὰ τοῦτο καὶ κοινῶς «Κουτσόϐλαχοι» ὀνομάζονται παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἤτοι Βλάχοι «μιγάδες» ἢ «νόθοι». «Ζίγγαροι» ἤτοι «Ἀθίγγανοι» ὀνομάζονται παρὰ τῶν Σλαύων ἴσως ἕνεκα τοῦ νομαδικοῦ αὐτῶν βίου.

[2] Λεξιλόγιον βλαχικὸν ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1770, ἀνετυπώθη δὲ ὑπὸ *Thunmann*.

[3] «Βαλάχοι» ἢ «Βλάχοι» καλοῦνται ἀπό τινος ἐν ἐπισήμῳ γλώσσῃ οἱ τῶν Ἡνωμένων Ἡγεμονιῶν Βλαχίας καὶ Μολδαυίας κάτοικοι. Αἱ λέξεις

Ἀμφότεροι οἱ λαοὶ οὗτοι ἀποτελοῦσι πληθυσμὸν μικτόν· ἤτοι μεταξὺ μὲν τῶν Ῥωμούνων οἰκοῦσι κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως πολλοὶ ἄποικοι Ἕλληνες, μεταξὺ δὲ τῶν Σέρβων εὑρίσκονται πολλοὶ μετανάσται, ἐκ Ῥωμουνίας εἰς Σερβίαν μεταβάντες καὶ συμποσούμενοι νῦν εἰς 155,000, ἐγκατέστησαν ἐν τῇ μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Μοράβα σερβικῇ χώρᾳ, καί, ἀπ' ἐναντίας πρὸς τοὺς Ἑλληνοβλάχους, διατηροῦσι τὸν ἴδιον αὐτῶν ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Οἱ Ῥωμοῦνοι ἔπεμψαν ὡσαύτως ἀποίκους πρὸς τὰ ἀνατολικὰ τῆς χώρας αὐτῶν, εἰς Βουλγαρίαν, οἱ Σέρβοι δὲ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν *Γκέκιδων* Ἀλβανῶν οἰκουμένην χώραν.[1]

Ἡ χωρογραφικὴ κατάταξις τῶν Τούρκων, τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἀντικείμενον συντόνου ἐρεύνης.

Οἱ Τοῦρκοι[2], ἐξεταζόμενοι ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ὀθωμανικὴν

Wallach ἢ *Vlah* σλαβονικὴν ἔχουσαι τὴν ἀρχήν, ἀναλογοῦσι πρὸς τὰς λέξεις *Welsh* ἢ *Velsh* δι' ὧν οἱ Ἀγγλο-Σάξωνες ὠνόμαζον τοὺς ἐκρωμαϊσθέντας ἐπαρχιώτας τῆς Βρετανίας. Ὡς πρὸς τὴν ῥωμουνικὴν γλῶσσαν—ἔχουσαν στοιχεῖα διεφθαρμένης λατινικῆς καὶ σλαυικῆς γλώσσης, εἰς ἃ ἐπ' ἐσχάτων παρεισέφρησαν καὶ λέξεις διεφθαρμένης γαλλικῆς—οὐχὶ ἄσκοποι καθίστανται αἱ ἑπόμεναι παρατηρήσεις σπουδαίου περιηγητοῦ.—«Ἐν τούτοις ὡς γεγονὸς πολλὴν ἔχον τὴν σημασίαν καὶ ἐπομένως ἀξιοσημείωτον μνημονευτέον, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφὴ ἄγνωστος ἦν ἐν τῇ ῥωμουνικῇ γλώσσῃ μέχρι τοῦ ἔτους 1775, ὅτε ὁ (Ἕλλην) ὁσποδάρος Κωνσταντῖνος Μαυροκορδάτος διέταξεν ὅπως ἥ τε Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη ἐκτυπωθῶσιν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, πρὸς τοῦτο δὲ καὶ ὡς προκαταρκτικὸν μέτρον ἐφεῦρε κατ' ἀνάγκην χαρακτῆρας τυπογραφικοὺς ἐκ γραμμάτων σλαυικῶν καὶ ἑλληνικῶν, διότι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ διεφθαρμένον γλωσσικὸν ἰδίωμα δὲν ἐγράφετο εἰσέτι, τὰ δ' ὀλίγα δημόσια ἔγγραφα, ἅτινα κατ' ἀνάγκην ἐξετίθεντο ἐπὶ χάρτου ἐγράφοντο διὰ γραμμάτων σλαυικῶν, τῶν ὁποίων κακὴ κατ' ἀνάγκην ἐγίνετο χρῆσις πρὸς γραφὴν τῆς ῥωμουνικῆς γλώσσης».—C. B. Elliot, «Περιηγήσεις εἰς τὰς τρεῖς μεγάλας αὐτοκρατορίας», Λονδίνῳ, 1838, τόμ. 1, σελ. 159.

[1] Αἱ ἀποικίαι αὗται τῶν Ῥωμουνίων καὶ Σέρβων ἄριστα ἐξεικονίζονται ἐν τῷ τοῦ κ. Stanford *ἐθνογραφικῷ* χάρτῃ.

[2] Οἱ Τοῦρκοι καλοῦσιν ἑαυτοὺς «Ὀσμανλίδας ἢ Ὀθωμανούς» ἀπὸ τοῦ Ὀθμάνου τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς βασιλευούσης δυναστείας.—«Οὐδεὶς τῶν τῆς Εὐρώπης Τούρκων ἐπιτρέπει τὸ ὄνομα τοῦ Ὀσμανλῆ εἰς Τοῦρκον τῆς Ἀσίας... ὡς τοῦ μὲν ἐσχάτου Μουσουλμάνου τῆς Εὐρώπης σπανίως μέχρις ἐσχάτων ἀσκήσαντος ἄλλο ἢ τὸ τοῦ στρατιώτου ἔργον, τῶν δὲ τῆς Ἀσίας, δι' ἐλλείψεως

τες οἱ Ἑλληνόβλαχοι, διὰ τοῦτο δὲ καὶ περιοδικῶς ἀλλάσσουσιν ἐνδιαιτήματα, ἐκλέγοντες ἄλλα μὲν κατὰ τὸν χειμῶνα, ἄλλα δὲ τὸ θέρος (ἴδε *Περιοδείαν εἰς 'Αλβανίαν*, ὑπὸ sir **Henry Holland**, ἐν Λονδίνῳ 1819 Τόμ. Α', σελ. 133). Τὸ περὶ τοὺς Ἑλληνοβλάχους ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐξήσκησε βαθμηδὸν ἐπ' αὐτῶν τοσαύτην ἐπιρροήν, ὥστε οὐ μόνον προθύμως ἦλθον οἱ Ἑλληνόβλαχοι εἰς ἐπιμιξίας μετὰ τῶν Ἑλλήνων,[1] ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς ὁμόθρησκοι ὄντες ἀπεδέχθησαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὑπάρχουσαν νῦν ἐν χρήσει ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, τοῖς σχολείοις, ταῖς ἀνταποκρίσεσι, καὶ ἐν γένει κατὰ πάσας τὰς σπουδαίας αὐτῶν πρὸς ἄλλους λαοὺς σχέσεις. Ἡ τῶν Ἑλληνοβλάχων εἰδικὴ γλῶσσα, καί περ οὖσα διεφθαρμένον γλωσσικὸν ἰδίωμα ἐκ τῆς λατινικῆς,[2] ἐξελληνίσθη ἤδη κατὰ τὸ ἥμισυ, ὁμιλεῖται δὲ ἀποκλειστικῶς παρὰ τῶν ἐν ἀπωτάτοις χωρίοις γυναικῶν. Οἱ ἄνδρες κάτοικοι τῶν χωρίων καὶ οἱ ἐν ταῖς πόλεσιν Ἑλληνόβλαχοι ὁμιλοῦσιν ἐν γένει τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἔχουσι μετὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς αὐτοὺς ἐθνικοὺς πόθους καὶ τὰς αὐτὰς ἐθνικὰς συμπαθείας καὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἔσχον πάντοτε κοινὴν τὴν τύχην. Ἔνιοι τῶν προκριτοτέρων κατοίκων τῆς πόλεως Μετσόβου — ἥτις ὑπάρχει ἡ πρωτεύουσα τῶν Ἑλληνοβλάχων—Τοσίτσας, Στουρνάρης, 'Αβέροφ καὶ ἄλλοι, πλουτήσαντες ἐκ τοῦ ἐμπορίου, τὴν μεγάλην αὐτῶν περιουσίαν ἐκληροδότησαν εἰς ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα ἐν Ἑλλάδι.

Οἱ Ἑλληνόβλαχοι, συμποσούμενοι εἰς 30,000 (ὁ κ. Φίνλεϋ ὑπελόγισεν αὐτοὺς πρό τινων ἐτῶν εἰς 50,000), ἀποτελοῦσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐθνικὸν ὅλον, ὡς καὶ οἱ Οὐάλλιοι (**Welsh**) ἀπαρτίζουσι μέρος τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους.

Μεταβαίνοντες εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ὀλιγοπληθεστέρων φύλων, εὑρίσκομεν ὅτι οἱ **ΡΩΜΟΥΝΟΙ**[3] καὶ οἱ **ΣΕΡΒΟΙ** οἰκοῦσι χώρας ἀπ' ἀλλήλων καλῶς χωριζομένας.

[1] Διὰ τοῦτο καὶ κοινῶς «Κουτσόβλαχοι» ὀνομάζονται παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἤτοι Βλάχοι «μιγάδες» ἢ «νόθοι». «Ζίγγαροι» ἤτοι «'Αθίγγανοι» ὀνομάζονται παρὰ τῶν Σλαύων ἴσως ἕνεκα τοῦ νομαδικοῦ αὐτῶν βίου.

[2] Λεξιλόγιον βλαχικὸν ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1770, ἀνετυπώθη δὲ ὑπὸ *Thunmann*.

[3] «Βαλάχοι» ἢ «Βλάχοι» καλοῦνται ἀπό τινος ἐν ἐπισήμῳ γλώσσῃ οἱ τῶν Ἡνωμένων Ἡγεμονιῶν Βλαχίας καὶ Μολδαυίας κάτοικοι. Αἱ λέξεις

Ἀμφότεροι οἱ λαοὶ οὗτοι ἀποτελοῦσι πληθυσμὸν [illegible] μεταξὺ μὲν τῶν Ῥωμούνων οἰκοῦσι κατὰ τὰς ὄχθας [illegible] πολλοὶ ἄποικοι Ἕλληνες, μεταξὺ δὲ τῶν Σέρβων εὑρίσκονται πολλοὶ μετανάσται, ἐκ Ῥωμουνίας εἰς Σερβίαν μεταβάντες καὶ [illegible] νῦν εἰς 155,000, ἐγκατέστησαν ἐν τῇ μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Μοράβα σερβικῇ χώρᾳ, καί, ἀπ' ἐναντίας πρὸς τοὺς Ἑλληνοβλάχους, διατηροῦσι τὸν ἴδιον αὐτῶν ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Οἱ Ῥωμοῦνοι ἔπεμψαν ὡσαύτως ἀποίκους πρὸς τὰ ἀνατολικὰ τῆς χώρας αὐτῶν, εἰς Βουλγαρίαν, οἱ Σέρβοι δὲ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν *Γκέκιδων* Ἀλβανῶν οἰκουμένην χώραν.[1]

Ἡ γεωγραφικὴ κατάταξις τῶν Τούρκων, τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἀντικείμενον συντόνου ἐρεύνης.

Οἱ Τοῦρκοι[2], ἐξεταζόμενοι ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν [illegible]

Wallach ἢ *Vlak* σλαβονικὴν ἔχουσαι τὴν ἀρχήν, ἀναλογοῦσι πρὸς τὰς λέξεις *Welsh* ἢ *Velsh* δι' ὧν οἱ Ἀγγλο-Σάξωνες ὠνόμαζον τοὺς [illegible] τας ἐπαρχιώτας τῆς Βρετανίας. Ὡς πρὸς τὴν «ρωμουνικὴν γλῶσσαν— [illegible] στοιχεῖα διεφθαρμένης λατινικῆς καὶ σλαυϊκῆς γλώσσης, εἰς ἃ [illegible] παρεισέφρησαν καὶ λέξεις διεφθαρμένης γαλλικῆς—οὐχὶ ἄνευ [illegible] αἱ ἑπόμεναι παρατηρήσεις σπουδαίου περιηγητοῦ.—«Ἐν [illegible] «πολλὴν ἔχον τὴν σημασίαν καὶ ἑπομένως ἀξιοσημείωτον [illegible] «Ἁγία Γραφὴ ἄγνωστος ἦν ἐν τῇ ρωμουνικῇ γλώσσῃ μέχρι [illegible] «ὅτε ὁ (Ἕλλην) ὁσποδάρος Κωνσταντῖνος Μαυροκορδάτος [illegible] «ἥ τε Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη ἐκτυπωθῶσιν εἰς τὴν [illegible] «πρὸς τοῦτο δὲ καὶ ὡς προκαταρκτικὸν μέτρον ἐφεῦρε [illegible] «χαρακτῆρας τυπογραφικοὺς ἐκ γραμμάτων σλαυϊκῶν καὶ [illegible] «τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ διεφθαρμένον γλωσσικὸν ἰδίωμα [illegible] «τὰ δ' ὀλίγα δημόσια ἔγγραφα, ἅτινα κατ' ἀνάγκην [illegible] «εγράφοντο διὰ γραμμάτων σλαυϊκῶν, τῶν ὁποίων [illegible] «νετο χρῆσις πρὸς γραφὴν τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης [illegible] ρισθεῖσαι εἰς τὰς τρεῖς μεγάλας αὐτοκρατορίας», [illegible] 189.

[1] Αἱ ἀποικίαι αὗται τῶν Ῥωμούνων καὶ [illegible] ἐν τῷ τοῦ κ. Stanford ἐθνογραφικῷ χάρτῃ.

[2] Οἱ Τοῦρκοι καλοῦσιν ἑαυτοὺς «Ὀσμ[illegible] Ὀθμάνου τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς βασιλευούσης [illegible] «πης Τούρκων ἐπιτρέπει τὸ ὄνομα τοῦ Ὀσμ[illegible] σῶς τοῦ μὲν ἐσχάτου Μουσουλμάνου τῆς [illegible] σθητήσαντες ἄλλο ἢ τὸ τοῦ στρατιώτου [illegible]

καταγωγήν, κατοικοῦσιν ὡς ὅλον συνεχὲς μόνον τὴν Ἐλλάσω Ἀσίαν. Ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ οἰκοῦσι τὰς εὐφορωτάτας τῶν πεδιάδων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, εἰσὶ δὲ μάλιστα διεσπαρμένοι ἀνὰ τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Θρᾴκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Τὰς πόλεις σχεδὸν ἀμεταβλήτως οἰκοῦσιν ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων συνοίκων αὐτοῖς ἐθνοτήτων, ἐν γένει δ' ἁπανταχοῦ ἀποτελοῦσι τὴν μειονοψηφίαν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς συνοίκους αὐτοῖς κατοίκους.

Πόλις τουρκική, ἀπολύτως ὑπὸ Τούρκων οἰκουμένη, οὐδεμία ὑπάρχει ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, οὐχ ἧττον ὑπάρχουσι *χωρία* καθαρῶς τουρκικὸν ἔχοντα πληθυσμόν, ἔστι δ' ὅτι καὶ μικτὸν ἐκ Τούρκων καὶ χριστιανῶν πληθυσμόν· ἀλλὰ τὰ χωρία ταῦτα κεῖνται συνήθως ἐν μέσῳ πληθυσμῶν ἐπηλύδων.

Οἱ Τοῦρκοί εἰσιν ἀνεξαιρέτως μωαμεθανοὶ τὸ θρήσκευμα, οὐδὲν δ' ὑπάρχει παράδειγμα Τούρκων, ἔστω καὶ εὐαρίθμων, ἀσπασθέντων θρήσκευμα ἕτερον ἐκτὸς τοῦ ἰσλαμισμοῦ. Ὅθεν κακῶς ἔνιοι τῶν διακεκριμένων ἐθνογράφων, ὑπὸ τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης ἐξαπατηθέντες, εἰς τὴν τουρκικὴν φυλὴν συμπαρέλαβον πολλοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμούς, οἰκοῦντας ἰδίᾳ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι, παρ' οἷς ἐν χρήσει ὑπάρχει πάντοτε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κατά τε τὰς θρησκευτικὰς τελετάς, ἐν τοῖς σχολείοις καὶ κατὰ τὰς ἐπισήμους αὐτῶν σχέσεις — ὡς Τοῦρκοι ἐθεωρήθησαν ὑπὸ Εὐρωπαίων ἐθνογράφων, διότι κατὰ τὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ μακρὰν περίοδον τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀμαθείας, ἀποκλεισθέντες πάσης πρὸς τὴν Εὐρώπην σχέσεως, ὑπὸ τὴν μακρὰν ἐπίδρασιν τῆς τῶν Ἀσιανῶν ἐπιδρομῆς ἀπεδέξαντο βαθμηδὸν τουρκικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, ἕνεκα τῶν πρὸς τοὺς κατακτητὰς σχέσεων αὐτῶν. Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι τουρκικὴν εἶχον πάντοτε τὴν καταγωγήν, θὰ ἐπετρέπετο ἆρά γε εἰς αὐτοὺς ἡ ἐν μέσῃ Μικρᾷ Ἀσίᾳ

»πληθυσμοῦ ῥαγιάδων, ἀφοσιωθέντων εἰς τὸ ἄροτρον. «Μπὶν Τοὺρκ μπὶρ »τούρπ; γιαζὶκ τούρπ!» δηλονότι, χίλιοι Τοῦρκοι δι' ἓν ῥαπάνι· καϋμένο ῥα»πάνι! (διότι τόσον εὐθηνὰ ἐξετιμήθη) φέρεται εἰς τὸ στόμα παντὸς Ὀσμαν»λῆ». — Adolphus Slade, «Ἀπομνημονεύματα περιηγήσεως», Λονδίνῳ, 1853, τόμ. II. σελ. 287.—«Ὁ καλῶν Τοῦρκον τὸν Ὀσμανλῆ ἀπευθύνει αὐτῷ »τὴν βαρυτέραν ὕβριν, διότι οὗτος ἀξιοῖ ὅτι ἔχει ἀστικοὺς τρόπους, μόρφωσιν »καὶ λεπτότητα πνεύματος, τελειότερον βίον, ἡ δὲ λέξις «Τοῦρκος» ἐκφράζει τὴν ὅλως ἐναντίαν ἰδέαν». J. M. Jouannin, «Τουρκία», 1840, σελ. 9.

καθ' ἁπλῆν αὐτῶν αἴτησιν εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἐπάνοδος αὐτῶν καὶ ἡ παρά τινων ἀποδοχὴ τῆς ἑλληνικῆς ὡς μητρικῆς αὐτῶν γλώσσης; Ἐὰν ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἦν πράγματι ἀληθής, τότε τὸ προμνησθὲν γεγονὸς μεγίστην ὄντως θὰ εἶχεν ἱστορικὴν σημασίαν· ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις, ἐπὶ οὐδεμιᾶς στηριζομένη ἀποδείξεως, ἐστὶν αὐτόχρημα ἱστορικὸς σολοικισμός, καὶ ἀπὸ τῶν τῆς *πρώτης ὄψεως* (primâ facie) θεωριῶν ἀποβλητέος.

Ἀπ' ἐναντίας πλεῖστα παραδείγματα, λαμβανόμενα ἐκ τῆς ἀρχαιοτέρας ἱστορίας καὶ τῶν συγχρόνων ἀποδεικτικῶν τεκμηρίων, ἀποδεικνύουσιν ὅτι *ἀθρόος* μὴ μουσουλμανικὸς πληθυσμὸς ἠσπάσθησαν τὸν ἰσλαμισμὸν εἴτε ὅπως ἀποφύγωσι τὰς πιέσεις, εἴτε ὅπως τύχωσι τῶν αὐτῶν προνομίων, οἵων τυγχάνουσιν οἱ κρατοῦντες. Οὕτως ὑπάρχουσιν ἐν Εὐρώπῃ λαοὶ Μωαμεθανοὶ μὲν τὸ θρήσκευμα, ἀλλ' οὐχὶ Τοῦρκοι τὸ γένος. Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ μωαμεθανοὶ κάτοικοι Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, οἵτινες ἔχουσι σερβικὴν τὴν καταγωγήν. Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ *Πομάκοι*, οἵτινες κατάγονται ἐκ Βουλγάρων, οἱ ἐν Μακεδονίᾳ *Βαλαάδες*, οἱ ἐξ Ἑλλήνων Μακεδόνων ἐξισλαμισθέντες, οἱ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὁμιλοῦντες καὶ οὕτως ἐκ τῆς τουρκικῆς λέξεως *βάλαα* (μὰ τὸν Θεὸν) καλούμενοι πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν αἱμαιμόνων χριστιανῶν αὐτῶν ἀδελφῶν.[1]

---

[1] Ἡ ἱστορία τῶν «Βαλαάδων» τούτων ἐστὶν ὄντως ἀξιοπερίεργος· πρὸ διακοσίων ἔτι ἐτῶν, οἱ πρόγονοι αὐτῶν ἦσαν χριστιανοὶ τὸ θρήσκευμα· καταφορολογούμενοι, ἀτιμαζόμενοι καὶ καταπιεζόμενοι, ἠσπάσθησαν κατ' ἀνάγκην τὸν ἰσλαμισμόν. Ἐν τούτοις οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν διετήρησαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἣν οἱ προπάτορες αὐτῶν ὡμίλουν, ὡς καὶ τὰ ἀρχικὰ αὐτῶν ἤθη καὶ ἔθιμα. Οἱ ἱερώτεροι αὐτῶν ὅρκοι εἰσὶν οἱ ὅρκοι τῶν χριστιανῶν. «Μὰ τὴν Παναγιά», εἶπέ τις αὐτῶν πρός τινα ἐπιθυμοῦντα νὰ μάθῃ ποίας θρησκείας ἦτο, «μὰ τὴν Παναγιὰ εἶμαι Τοῦρκος». Καὶ αὐτοὶ οἱ ἰμάμιδες τῶν Βαλαάδων ἀγνοοῦσιν ὡς καὶ τὰ ποίμνια αὐτῶν πᾶσαν ἄλλην γλῶσσαν ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς, διὰ ταῦτα δέ, ὁσάκις καλοῦσι τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν κατὰ τὰς τεταγμένας ὥρας, ἀντὶ τοῦ συνήθους τρόπου ὃν ἀγνοοῦσιν, «Δὲν ὑπάρχει Θεὸς ἢ ὁ Θεός! καὶ ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ προφήτης τοῦ Θεοῦ», μεγαλοφώνως ἀπὸ τῶν μιναρέδων ἀνακράζουσιν ἑλληνιστί: «Μεσημέρι, μεσημέρι, μεσημέρι, ἢ βράδυ, βράδυ, βράδυ». Οἱ Βαλαάδες νηστεύουσι συχνάκις μετὰ τῶν χριστιανῶν, μισοῦσι τοὺς μουσουλμάνους καὶ ἀγαπῶσι τοὺς χριστιανοὺς καὶ μόνην λέξιν γνωρίζουσιν ἐκ τῆς τουρκικῆς γλώσσης τὴν λέξιν «βάλαα», ὅπερ σημαίνει «ἐκ Θεοῦ» διὰ τοῦτο δὲ καὶ οὕτως ἐπωνομάσθησαν. Οἰκοῦσι τὴν

Τὰ περὶ Βαλαάδων καὶ λοιπῶν ῥηθέντα ἀναφαίνονταί πως καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ—ἔνθα πολλοὶ Γκέγκιδες καὶ Τόσκοι ἠσπάσθησαν τὸν ἰσλαμισμὸν ἀλλὰ διετήρησαν τὸν ἐθνικόν, τὸν τῆς καταγωγῆς αὐτῶν χαρακτῆρα—καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν ἄλλαις νήσοις, ἐν αἷς ὑπερίσχυσεν ὁ ἰσλαμισμός, ὁτὲ μὲν ἐκ προαιρέσεως τῶν προσηλύτων, ὁτὲ δὲ κατ' ἐπιφάνειαν καὶ χάριν ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν πιέσεων.[1]

Ἀνασελίτσαν καὶ τὰ Γρεβενά, συμποσοῦνται δὲ εἰς 20—25,000—. Ἴδε, *Le Spectateur de l'Orient*, Μάϊος 1854.

[1] «Ἡ χώρα αὐτῶν ὀρεινὴ καὶ ἀπρόσιτος οὖσα οὐδέποτε κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Πῶς ἔγειναν μουσουλμάνοι καὶ αὐτοὶ ἀγνοοῦσιν. Ἔνιοι λέγουσιν ὅτι κατὰ τὴν εἰς τὴν χῶραν αὐτῶν πρώτην τῶν Τούρκων εἰσβολήν, συνωμολόγησαν πρὸς αὐτοὺς εἰρήνην ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ ἀσπασθῶσι τὸν ἰσλαμισμὸν καὶ νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Ὁμιλοῦσι τὴν ἑλληνικήν, ἐκτὸς τῆς γλώσσης ταύτης οὐδεμίαν ἄλλην γνωρίζουσι, θεωροῦσι δὲ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἀλβανοὺς ὡς ἐκτεθηλυμένους.....Μεταξὺ δὲ τῶν Παραμυθιωτῶν ὑπάρχουσι πολλοὶ ἕλληνες Χριστιανοί, οἵτινες πάντες τὸν αὐτὸν διάγουσι βίον. Οἱ μεταξὺ αὐτῶν Μουσουλμάνοι τὸ θρήσκευμα μικρὰν ἔχουσι γνῶσιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν πραγμάτων.

»Αἱ γυναῖκες αὐτῶν δὲν φέρουσιν ἐπὶ τοῦ προσώπου καλύπτραν «γιασμάκι,» πίνουσιν οἶνον, συνάπτουσι μετὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπιμιξίας, ἀλλὰ δὲν τρώγουσι χοίρινον κρέας. Ἐὰν ὅμως ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ συζῶσιν σύζυγοι διαφόρου θρησκείας, τότε βράζουσι μετ' ἀδιαφορίας ἐν τῇ αὐτῇ χύτρᾳ προβάτινον καὶ χοίρινον κρέας».—W. Eton, *A Survey of the Turkish Empire*. «Οἱ Ἀλβανοὶ ὧν οἱ προπάτορες ἐγένοντο Μωαμεθανοὶ ὅπως ἀποφύγωσι δεινὸν μεγαλείτερον, τὸ τοῦ γενικοῦ καταδιωγμοῦ, ἀκηδῶς ἔχουσιν ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων, καὶ ἀμφιβόλως ὡς πρὸς τὰς πεποιθήσεις. Κεκηρυγμένοι Μουσουλμάνοι ἀφηγήθησάν μοι χριστιανῶν ἁγίων θαύματα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας αὐτῶν κατὰ τὴν τουρκικὴν ἐπιδρομήν».—Th. Thornton, *The Present State of Turqey*. Τόμ. II, σ. 346.

«Ἔνιοι ἐγένοντο μουσουλμάνοι, ἄλλοι διϊσχυρίζονται ὅτι τοιοῦτοί εἰσι, πρὸς ἀποφυγὴν φορολογιῶν· ἀλλὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔθνους εἰσὶ καθ' αὑτὸ χριστιανοί.—W. F. Wingfield, *A Tour in Dalmatia, Albania and Montenegro*, Λονδίνῳ 1859. «Οἱ μουσουλμάνοι Ἀλβανοὶ ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Τούρκους διάκεινται μᾶλλον ἢ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς αὐτῶν ἀδελφούς, καὶ οὗτοι ἐπεχείρησαν τὰς ἐπαναστάσεις, αἵτινες πολλάκις ἐκλόνησαν τὴν ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν. Ἡ ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου προξενουμένη ἔκπληξις παύει ὑφισταμένη ἅμα τῇ γνωστοποιήσει τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν πραγμάτων· καίπερ 'σλαμισθέντες, ἰσλάμαι εἰσὶ οὐχὶ τῶν Κιρκασίων κρείττονες, ἴσως δὲ πολιτική τις μεταβολὴ θὰ συνεπήγετο καὶ τοῦ θρησκεύματος αὐτῶν νέαν μετατροπήν.

Ἐν τῷ ἐθνογραφικῷ χάρτῃ τοῦ κ. **Ed. Stanford** ἡ κατακτητικὴ φυλὴ παρίσταται οἰκοῦσα ἐν πληθυσμοῖς ἀραιοῖς τῆς κατακτηθείσης χώρας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς. Οἱ μουσουλμάνοι κατακτηταί, φιλοπόλεμοι ὄντες καὶ διηνεκῶς εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν ὅπλων ἐξασκούμενοι ἀποκλειστικῶς, μικρὰν εἶχον κλίσιν εἴς τε τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἐμπορίαν· ἀπέτυχον ὡς πρὸς τὴν ἀπορρόφησιν τῶν κατακτηθέντων στοιχείων, τὰς κατακτηθείσας γαίας οἰκοῦντες, οὐδέποτε δὲ ὡς ὅλον συνεχὲς περιωρίζοντο εἰς τὴν κατοχὴν στρατηγικῶν τινων θέσεων ἐν μέσῳ τῶν ὑποταχθέντων αὐτοῖς λαῶν.

Πρὸ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας 50—60,000 Τοῦρκοι ἐβίουν ἐν τῷ νῦν βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἑπταετῆ ἐκείνην μεγάλην πάλην ἐγκατέλειψαν τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, ἐκτὸς εὐαρίθμων Μουσουλμάνων οἰκούντων ἐν Εὐβοίᾳ.

Οἱ ΑΛΒΑΝΟΙ (*Σκιπετάραι ἢ Ἀρναοῦται*)[1] εἰσὶν οἱ ἀπόγονοι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀρχαίων Πελασγῶν αὐτοχθόνων τοῦ *Ἰλλυρικοῦ*,

---

Ὁ παρ' αὐτοῖς ἰσλαμισμὸς ἁπλοῦς ἐστι δεϊσμός, πολλοὺς ἔχει τύπους ἐξωτερικῆς χριστιανικῆς λατρείας καὶ ἀναλύεται ἐπὶ εἴδους πανθεϊσμοῦ. Συνεχέστερον ὀμνύουσιν ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ἢ ἐν ὀνόματι τοῦ Προφήτου, ἀρκούντως δ' ἀξιοπερίεργον καθίσταται ἀκούειν τῶν καλουμένων τούτων μωαμεθανῶν ἑκάστοτε προφερόντων τὰς λέξεις «μὰ τὸν Χριστὸν» κτλ. Πάντα ταῦτα καταδεικνύουσι τὴν πρὸς τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς συγγένειαν αὐτῶν καὶ τὴν διάθεσιν αὐτῶν νὰ ἑνωθῶσιν αὐτοῖς ὅπως ἀπαλλαχθῶσι τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Henri Mathieu, *La Turquie et ses différents peuples*, ἐν Παρισίοις, 1857, τόμ. II, σελ. 125.

[1] Οὕτω τὸ πρῶτον ὀνομάζουσι τοὺς Ἀλβανοὺς βυζαντινοί τινες ἱστορικοί, ἀξιοσημείωτον δὲ ὅτι Ἄννα ἡ Κομνηνὴ ὀνομάζει αὐτοὺς «Ἀρβανίτας», ὡς κοινῶς καὶ σήμερον ὀνομάζομεν αὐτούς. Τὸ ὄνομα «Ἀλβανοὶ» ἔχει τὴν ἀρχὴν πιθανῶς ἐκ τοῦ ὄρους «Ἀλβανοῦ» καὶ τῆς «Ἀλβανοπόλεως» παρὰ Πτολεμαίῳ (τανῦν *Albassano* ἰταλιστὶ καὶ «Ἐλμπασὰν» τουρκιστί), ἴσως δὲ καὶ ἐκ τῆς παρὰ Πλινίῳ Ἰλλυρικῆς νήσου *Arvia* ἢ *Arva*. — Οἱ παρ' Ἀλβανοῖς ἐν χρήσει συνήθως λέξις «Σκιπετάρια» ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς ἀρβανιτικῆς πόλεως «Σκόδρης» (τουρκιστὶ «Ἰσκόδρα», σερβιστὶ «Σκαδάρ», ἰταλιστὶ *Scutari*) ἀναφερομένης παρὰ Πτολεμαίῳ, καὶ ἐκ τῶν πόλεων «Σκηπίων» καὶ «Σκάπτης» μνημονευομένων ἐν τῷ καταλόγῳ Ἱεροκλέους. Ἡ ῥίζα τῆς τελευταίας ταύτης λέξεως σημαίνει «βράχον» ἢ «ὄρος» οὕτως ὥστε ἡ λέξις «Σκιπετάρες» ἐμφαίνει ἄνδρα ὀρεινόν, ὀρεσίβιον».

Ἡ τουρκικὴ λέξις «Ἀρναούτης» ἐγένετο κατὰ παραφθορὰν ἐκ τῆς λέξεως «Ἀρβανίτης».

ἤτοι ἐν ἄλλαις λέξεσιν εἰσὶν Ἕλληνες τήν τε καταγωγὴν καὶ τὸν πανάρχαιον βίον. Τοῦτο τρανώτατα ἀπεδείχθη ἤδη ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἀλϐανικῆς διαλέκτου, ἣν ἡ νεωτέρα συγκριτικὴ φιλολογία κατέδειξε παραφυάδα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης,[1] καὶ ἐκ τοῦ τῶν Ἀλϐανῶν ἐθνικοῦ χαρακτῆρος ὁμογενοῦς τῷ ἑλληνικῷ.[2] Ἐν τούτοις ἀξιοσημείωτον ὅτι πολλαὶ ὑπάρχουσι διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων διαιρέσεων, αἵτινες ἀπαρτίζουσι τὸν ἀλϐανικὸν λαόν. Οἱ τὰ βόρεια μέρη ἀπὸ τῶν μεθορίων τοῦ Μαυροϐουνίου καὶ τῆς Σερϐίας οἰκοῦντες Ἀλϐανοί, οἱ γνωστοὶ ὑπὸ τὰ ὄνομα *Γκέγκιδες*, ἔχουσι πρὸς τοὺς νοτιωτέρους Ἀλϐανοὺς ἢ *Τόσκους*, τοὺς μέχρις ἔσω τῆς κυρίως Ἠπείρου ἐκτεινομένους, ἐπαισθητὰς διαφορὰς ἀναλόγους πρὸς τὰς ὑφισταμένας τὸ πάλαι μεταξὺ Δωριέων καὶ Ἰώνων, ὑπαρχούσας δὲ οὐχὶ μόνον κατὰ τὸ ἰδιάζον γλωσσικὸν ἰδίωμα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν χαρακτῆρα. Οἱ Γκέγκιδες σχετικῶς πρὸς τοὺς ὁμαίμονας Τόσκους εἰσὶ μᾶλλον ἐκείνων σοϐαροί, ἀτάραχοι καὶ εὐσταθεῖς, οἱ δὲ δεύτεροι εἰσὶν εὐερέθιστοι, φαιδροί, ἀγχίνοες, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀξιόπιστοι. Ἡ τῆς διαλέκτου διαφορὰ εἶναι τόσῳ σπουδαία, ὥστε πολλάκις ἡ πρὸς ἀλλήλους συνεννόησις καθίσταται ἀδύνατος, τὴν δὲ διαφορὰν ταύτην συνεχῶς ἐπαυξάνουσιν αἱ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ μωαμεθανῶν Ἀλβανῶν θρησκευτικαὶ διαφοραί.[1]

---

[1] Leake, *Researches in Greece* II, 1:—Riter von Xylander, *Die Sprache der Albaneseno der Sckkipetarem*, Φραγκφούρτη, 1835.—J. C. de Hahn,*Albanesiche Studien*, Βιέννη,1854. Διὰ χαρακτήρων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης γράφεται ἡ ἀλϐανική. Ἡ εἰς γλῶσσαν ἀλϐανικὴν πρώτη τῆς ἱερᾶς Γραφῆς μετάφρασις ἐδημοσιεύθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1830. Ὅρα S. Wilson, *A. narrrtive of the Greek mission*, Λονδίνῳ, 1839, σελ. 484 καὶ 581—3. «Οὕτως ἡ τῶν Ἀλϐανῶν γλῶσσα μᾶλλον συγγενής ἐστι τῇ ἑλληνικῇ, ἢ ἡ κελτική, τῇ ἀγγλικῇ, ἡ βασκικὴ ἢ φλανδρικὴ διάλεκτος τῇ γαλλικῇ γλώσσῃ. Ὀλίγοι εἰσὶν οἱ τῶν Ἀλϐανῶν μὴ ὁμιλοῦντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἢ ἀποκλειστικῶς χρῶνται κατά τε τὰς διανοητικὰς καὶ ἐμπορικὰς αὐτῶν σχέσεις».

[2] «Οἱ Ἀρναοῦται ἢ Ἀλϐανοὶ μεγίστην προὐξένησάν μοι ἐντύπωσιν ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς «Ὀρεινοὺς» (*Highlanders*) τῆς Σκωτίας ὁμοιότητος αὐτῶν κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν μορφὴν καὶ τὸν βίον. Καὶ τὰ ὄρη αὐτῶν μεγάλως ὡσαύτως μοὶ ἐφάνησαν ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ τῆς Καληδονίας ὄρη μετὰ κλίματος εὐκραεστέρου. Ἡ φουστανέλλα αὐτῶν, καίπερ λευκή, ἡ ἀπέριττος καὶ τὰς κινήσεις οὐδόλως ἐμποδίζουσα ἐνδυμασία, ἡ γλῶσσα αὐτῶν, ἔχουσα φωνὰς οἵας ἡ κελτική, καὶ τὰ τολμηρὰ αὐτῶν ἤθη, τὰ πάντα ἐπανέφερον εἰς τὴν μνήμην μου τὴν Σκωτίαν».—Λόρδου Βύρωνος, «Ἡ Ἀλϐανία ἐστὶν ἡ τῆς Ἑλλάδος Καληδονίας». *S. S. Wilson.*

Τῷ 1431 ὁ σουλτάνος Μουράτ, κατακτήσας τὴν Ἤπειρον καὶ Ἀλβανίαν, ἐπέταξε τοῖς κατοίκοις νὰ ἀσπασθῶσι τὸν ἰσλαμισμόν. Εἰς τὴν ἐπιταγὴν ταύτην ὑπέκυψαν κατ' ἀνάγκην οἱ τῶν πεδιάδων κάτοικοι, οὐχὶ ὅμως καὶ οἱ τὰ ὀρεινὰ διαμερίσματα οἰκοῦντες καθολικοὶ *Μιρδῖται*, οἵτινες ἐκ Γκέγκιδων καταγόμενοι διετήρησαν τὴν θρησκείαν αὐτῶν συμποσούμενοι κατὰ τὸν Hahn εἰς 100,000.

Ἑτέρα τῶν κατοίκων μερὶς ἀπεσύρθη εἰς τὰ ὄρη τῆς Χειμάρας, τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας, καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων τούτων ἡρωϊκῶς πολεμήσαντες διετήρησαν τὸ ὀρθόδοξον δόγμα καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐθνότητα. Οἱ τοῦ Γεωργίου Καστριώτου — γνωστοῦ παρὰ τοῖς Τούρκοις ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκενδέρμπεη — πόλεμοι ἀπέληξαν εἰς τὸν ἐκπατρισμὸν μεγάλου ἑλληναλβανικοῦ πληθυσμοῦ καταφυγόντος εἰς τὴν ἀντίπεραν ἀκτὴν τῆς Καλαβρίας καὶ εἰς Σικελίαν.

Οἱ ἄποικοι οὗτοι, διατηρήσαντες τὸ ἑλληναλβανικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, συμποσοῦνται, κατά τε Bundelli καὶ Hahn, εἰς 86,000.

Ἑτέρα καὶ σπουδαιοτάτη μετανάστευσις ἐγένετο πρὸς νότον, οἱ δ' ἀπαρτίζοντες αὐτὴν ἐγκατέστησαν ἐν Εὐβοίᾳ, Ἀττικῇ, Ἀργολίδι καὶ ταῖς παρακειμέναις νήσοις. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Tournefort ὁ

---

[1] Κατὰ τὸν κ. Gordon ἡ ἀλβανικὴ φυλὴ μάλιστα πασῶν συγγενεύει πρὸς τὴν ἑλληνικήν, τείνει δὲ εἰς τὴν μετ' αὐτῆς συγχώνευσιν. Ὄντως πολλὰ ἀλβανικὰ χωρία ὑπάρχουσιν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ καὶ ἀνὰ τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον, οὐδέποτε δὲ ἀνεφύη διαφωνία τις μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν τούτων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ τῶν Σουλιωτῶν περιώνυμος φυλή, ἥτις σπουδαίως καὶ λίαν ἐνδόξως μετέσχε τοῦ ἀγῶνος τῆς ἑλληνικῆς χειραφετήσεως, ἀλβανικὴν ἔχει τὴν καταγωγήν. Πολλοὶ μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν εὕρηνται Ἕλληνες, αἱ δὲ μικραὶ διαφοραὶ αἱ χωρίζουσαι τοὺς δύο κλῶνας τοῦ αὐτοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου καθ' ἑκάστην ἐξαφανίζονται διὰ τῶν πρὸς ἀλλήλους συναπτομένων ἐπιμιξιῶν».—Henri Mathieu, *La Turquie et ses différentes peuples*, τόμ. II, σελ. 125.

«Οἱ τῶν νοτίων χωρῶν Ἀλβανοὶ κλίνουσιν ὅπως συγχωνευθῶσι μετὰ τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος. Ἡ τῶν πραγμάτων φυσικὴ πορεία συνήνωσε σχεδὸν τὴν Ἤπειρον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν. Αἱ τρεῖς αὗται ἐπαρχίαι, αἵτινες ἔχουσιν ἱστορίαν κοινήν, ἀπαρτίζουσι νῦν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἠθικόν, βιομηχανικὸν καὶ διοικητικὸν ὅλον». Cyprien Robert, ἴδε «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων», τόμ. 31 σελ. 405.

Μάρκος Σανοῦδος, δοὺξ τῆς Ἴου, μιᾶς τῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ μικρῶν νήσων, ἐξεζήτησε τὴν εἰς τὰς κτήσεις αὐτοῦ μετανάστευσιν ἀλβανικῶν οἰκογενειῶν πρὸς καλλιέργειαν τῆς νήσου, τὸν πληθυσμὸν τῆς ὁποίας εἶχον ἀποδεκατίσει πιθανῶς ὁ πόλεμος καὶ ὁ λιμός.

Τρίτη ἀλλ' ἧττον σημαντικὴ μετανάστευσις Ἀλβανῶν ἐγένετο εἰς τὰ προμνησθέντα μέρη τῷ 1770, κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων καταστροφὴν τῆς Πελοποννήσου μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὀρλὸφ γενομένην ῥωσσικὴν διαδήλωσιν. Αἱ ἀποικίαι αὗται σημειοῦνται ἐν τῷ τοῦ κ. **Stanford** χάρτῃ ἀλλ' οἱ συγκροτοῦντες αὐτὰς Ἀλβανοί, οὐδὲν παρέχοντες νῦν χαρακτηριστικὸν ἐπεισάκτου στοιχείου, τέλεον ἐξελληνίσθησαν. Τὰ αὐτὰ περίπου συνέβησαν καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ὀρθοδόξους χριστιανοὺς τῆς νοτίου Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἠπείρου.[1] Τῷ ὄντι ἀπὸ τῶν πολέμων τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ καὶ τῆς μετέπειτα ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως οἱ ἐκ *Λιάπιδων* ἕλκοντες τὸ γένος Χειμαριῶται καὶ οἱ ἐκ *Τσάμιδων* Σουλιῶται ἐχορήγησαν τοὺς ἐν τῷ μεγάλῳ ἀγῶνι τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας περιπύστους πολεμιστάς, τὸν Βότσαρην, τὸν Τζαβέλαν, τὸν Δράκον καὶ λοιπούς, ἐνῷ καὶ οἱ ἐξελληνισθέντες ὡσαύτως νησιῶται Ὕδρας καὶ Σπετσῶν παρέσχον περιδόξους ἥρωας ναυτικούς, οἷοι Μιαούλης, Τσαμαδός, Τομπάζης καὶ ἄλλοι.

Οἱ **ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ** εἰσι λαὸς μιγάς, παραχθεὶς ἐκ τῆς συγχωνεύσεως μογγολικῶν καὶ οὑνικῶν φύλων, τὰ δὲ συγκροτοῦντα αὐτὸν ἄτομα ἔχουσιν ἐν ταῖς φλεψὶν οὐκ ὀλίγον ταρταρικὸν αἷμα. Ἐκ τῶν συγχωνεύσεων τούτων παρήχθη ἡ τῶν Βουλγάρων φυλή, ἥτις ὡς ἰδιαιτέρα φυλὴ διεκρίθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν οἱ συγκροτοῦντες αὐτὴν ἐγκατέλιπον τὰ ἐπὶ τοῦ Ταναΐδος καὶ Βόλγα (ἐξ οὗ καὶ *Βόλγαροι*) πρῶτα αὐτῶν ἐνδιαιτήματα, διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ τοὺς Σλαύους πρὸ αὐτῶν ἀπώθησαν νοτιοδυτικῶς. Τοιαύτη ἡ περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ πορείας τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ γνώμη τοῦ διασήμου πανσλαυιστοῦ ἐθνογράφου Σχαφαρὶκ (*Περὶ σλαυικῶν ἀρχαιοτήτων* Α'. 5, Β'. 29) πραγματευθέντος τὰ κατὰ τοὺς Βουλγάρους, Ἀβάρους κλπ., ὡς καὶ ἡ τοῦ Βασταργβοῦλκερ· Ὁ πρῶτος τούτων *ἐκ τῆς διὰ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος προγινομένης ἀναμφιρρήστου μαρτυρίας* ἀποφαίνεται ὅτι οἱ Βούλγαροι *οὐδόλως Σλαῦοί εἰσι τὴν καταγωγήν*, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς θεολογικῆς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην διανομῆς τῶν διαφόρων φυλῶν. Ἐν Εὐρώπῃ τῷ ὄντι ἀπαντῶσιν οἱ Σλαῦοι οἰκοῦντες συνεχῆ ἔκτασιν γῆς, κατὰ μῆκος ἐκτεινομένην ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους μέχρι τῶν πρὸς δυσμᾶς παραλίων τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, ἐν ἐποχῇ δὲ λίαν μεταγενεστέρᾳ οἱ Βούλγαροι ὡς μέλη τῆς μεγάλης σλαυικῆς οἰκογενείας διεφημίσθησαν, μεθ' ὅλην τὴν διαχωρίζουσαν αὐτοὺς μεγάλην χωρογραφικὴν ἔκτασιν, τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμούνων—φυλῆς ὅλως διαφόρου—οἰκουμενικὴν χώραν. Καὶ ἀληθὲς μὲν ὅτι οἱ Βούλγαροι, ὡς ἐκ τοῦ πρὸς σλαυικὰ φῦλα συγχρωματισμοῦ κατὰ τὴν εἰς χερσόνησον τοῦ Αἵμου κάθοδον αὐτῶν, εἰσήγαγον ἐν τῇ ἄλλως λίαν διαφόρῳ διαλέκτῳ αὐτῶν λέξεις πολλὰς τῆς σλαυικῆς γλώσσης· ἀλλ' ἡ τῶν Βουλγάρων γλῶσσα δεν ἀμοιρεῖ καὶ λέξεων ἐκ τοῦ τουρκικοῦ λεξιλογίου, ὡς καὶ ἡ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Σλαύων διάλεκτος πολλὰς ἔχει τὰς βουλγαρικὰς λέξεις, ὧν οὐδόλως σλαυική ἐστιν ἡ ῥίζα. Ὅθεν σφαλερὸν πράγματι ὁμιλεῖν περὶ *ἐξελληνισθέντων Σλαύων* πρὸς νότον τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, διότι ἀναμφιβόλως μὲν οἱ Βούλγαροι, ἀπὸ τῆς πρὸς νότον τοῦ Δουνάβεως ἐγκαθιδρύσεως αὐτῶν κατὰ τὴν ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα, σχεδὸν ἐτησίως ἐπεχείρουν ἐπιδρομὰς ἔσω τοῦ Ἰλλυρικοῦ, κατηδάφιζον πόλεις καὶ μέχρι πρὸ τῶν πυλῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀφικνούμενοι, ἐξέτεινον ἀφ' ἑτέρου τὰς πανωλέθρους ἐπιδρομὰς αὐτῶν πρὸς νότον μέχρι τῆς Πελοποννήσου· ἀλλὰ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα οἱ Βούλγαροι μετ' ἄλλων ἐπιδρομικῶν φύλων ἀπεσύρθησαν τῶν χωρῶν ἐκείνων ἢ καὶ ἐξώσθησαν αὐτῶν, ἀσήμους ὄπισθεν αὐτῶν καταλιπόντες ἀποικίας, συγχωνευθείσας μετὰ τοῦ ὑγιεστέρου καὶ μᾶλλον πεπολιτισμένου ἰθαγενοῦς πληθυσμοῦ. Οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τὴν κατοχὴν αὐτῶν ἀναντιρρήτως διετήρησαν ἐν Εὐρώπῃ τὴν μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἵμου χωρογραφικὴν ἔκτασιν, τὴν ἀπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κάτω Μοισία* χώραν, ἧς προγενέστεροι κάτοικοι ὑπῆρξαν οἱ Γέται. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ οἱ Βούλγαροι «ἐξημερώθησαν ὁπωσοῦν, κατὰ τὸν Γίββωνα, πρὸ »τῆς λήξεως τῆς ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος, δι' εἰρηνικῆς πρὸς τοὺς »Ἕλληνας συναφείας, διὰ προσκτήσεως καλλιεργημένων γαιῶν καὶ »τῆς εἰσαγωγῆς τῆς χριστιανικῆς λατρείας», ἣν ἐδίδαξαν αὐτοῖς οἱ ἅγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, Ἕλληνες μοναχοί, τοὺς ὁποίους μετ' Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου καὶ τῶν Βουλγάρων πάντων εἰς τὴν μεγάλην σλαυικὴν οἰκογένειαν ἀνάγουσιν ἀπό τινος.

---

[1] Ἴδε Ἀραβαντινοῦ «χρονογραφίαν τῆς Ἠπείρου», Ἀθήνησι 1856.

Ἡ πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἵμου χώρα πολλὰ παρέχει τεκμήρια μακρᾶς καὶ διαρκοῦς βουλγαρικῆς κατοχῆς. Πέραν τῶν βορείων τούτων μεθορίων καὶ τοῦ ὄρους Σκάδρου, ἤτοι ἐντὸς τῶν βορείων μερῶν τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, οἱ Βούλγαροι, κατὰ τὰς τελευταίας ἑπτὰ ἑκατονταετηρίδας, οὐ μόνον οὐδέποτε διαρκῶς ἐνεκαθιδρύθησαν, ἀλλ' οὐδὲ ἀποικίας σημαντικὰς συνέστησαν. Οἱ Βούλγαροι κατὰ τὰς ὀλίγας περιπτώσεις, καθ' ἃς εἰσέδυσαν εἰς τὰς ἐν λόγῳ χώρας, ἐπροτίμησαν τὰς ἀνοικτὰς πεδιάδας ὡς μάλιστα προσφόρους εἰς τὸν νομαδικὸν βίον,[1] διὰ τοῦτο δὲ καὶ σήμερον ἔτι *χωρία* πολλὰ ὀνόματα ἔχουσι βουλγαρικά, ἐνῷ *ἅπασαι αἱ πόλεις* εἰσὶν ὡς ἔκπαλαι ἑλληνικαί.

Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν *Βουλγάρων* τῆς βορείου Θράκης καὶ Μακεδονίας ἑλληνικὴν ἔχουσι τὴν καταγωγήν. Κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς ἀμαθείας, τῆς τῶν παθῶν ἀμοιβαίας παραφορᾶς, τῆς τῶν διοικούντων διαφθορᾶς, οἱ τῶν χωρῶν τούτων ἑλληνικοὶ καὶ βουλγαρικοὶ μικτοὶ πληθυσμοί, συγχωνευθέντες βαθμηδὸν συνεκρότησαν νέον τι καὶ κοινὸν σῶμα, οὔτε καθαρῶς βουλγαρικόν, ἀλλ' οὐδὲ καθαρῶς ἑλληνικόν.

Τὸν μικτὸν τοῦτον πληθυσμὸν οὐχὶ ἀναρμοδίως δυνατὸν νὰ ὀνομάσωμεν ***Ἕλληνας βουλγαροφώνους***, καθ' ὅσον εὐαπόδεικτον ὑπάρχει ὅτι τὸ ἐν αὐτῷ ὑπερισχύον στοιχεῖόν ἐστι τὸ ἑλληνικόν. Τὰ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φυλῆς ταύτης μεγάλως διαφέρουσι τῶν ἀπαντώντων παρὰ τοῖς Βουλγάροις τοῖς πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἵμου. Οἱ τελευταῖοι μογγολικὸν ἔχουσι τὸν τῆς μορφῆς τύπον, ἐνῷ οἱ πρὸς νότον τοῦ Αἵμου οἰκοῦντες ἔχουσι κιρκασιανόν, καὶ ἔστιν ὅτε καθαρῶς ἑλληνικὸν τὸν τύπον· ὁ χαρακτήρ, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα αὐτῶν παραπλήσιά εἰσι τοῖς ἑλληνικοῖς, ὡς καὶ ἡ ἐνδυμασία, ἐνῷ ἀπεναντίας ὁ κυρίως Βούλγαρος φέρει πάντοτε *πουτούρια* καὶ τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐκ δορᾶς μαύρου ἀρνίου ἀπαραίτητον *καλπάκι*. Ἡ γλῶσσα τῶν ὑπὸ τῶν πρὸς νότον τοῦ Αἵμου οἰκούντων οὐ μόνον εὐφωνοτέρα καὶ λεπτοτέρα ἐστὶ τῆς λαλουμένης παρὰ τῶν πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἵμου Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἔχει τὰς κυρίως ἑλληνικὰς λέξεις, ἀκαταλήπτους ὅλως παρὰ τοῖς κυρίως Βουλγάροις[1]. Καὶ αὐταὶ αἱ παραδόσεις τῶν βουλγαροφώνων Ἑλλήνων εἰσὶν ἑλληνικαί, ὡς καὶ ἡ παρ' αὐτοῖς συνείδησις τῆς ἐθνότητος, διότι αὐτοὶ ἑαυτοὺς *Θρᾷκας* καὶ *Μακεδόνας* ὀνομάζουσιν—ὡς καὶ ἡ πρὸς νότον τοῦ Αἵμου χώρα ἔκπαλαι Θρᾴκη καὶ Μακεδονία καλεῖται—οὐδέποτε δὲ χρῶνται τῇ λέξει *Βούλγαρος*, ἥτις *περιφρονητικὴν*[2] παρ' αὐτοῖς ἔχει τὴν πρὸς ὃν ἀπευθύνεται σημασίαν. Ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἐν τοῖς σχολείοις καὶ ἐν ταῖς ἀνταποκρίσεσιν αὐτῶν χρῶνται τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἣν ἐννοοῦσι καὶ σπουδάζουσιν.[1]

---

[1] Ἀξιοσημείωτον δ' ὅτι, καθ' Ἡρόδοτον (Βιβλ. Δ' 108—109), ἀρχαῖον χαρακτηριστικὸν τῶν σλαυικῶν (;) φύλων ἐστὶν ἀνὰ τὰς πεδιάδας οἰκεῖν, ἕτεροι δὲ ἀλλογενεῖς αὐτοῖς ἀλλ' ἐπιχειρηματικώτεροι ᾤκουν τὰς πόλεις, καὶ μάλιστα τὰς παραλίους, εἰς ἐμπορίαν ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐπιδιδόμενοι. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἡροδότου καὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οἱ Γελωνοὶ—λαὸς μιγὰς σκυθικὴν καὶ ἑλληνικὴν ἔχων καταγωγήν, θρησκείαν δὲ ἑλληνικήν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς «ἑλληνικῶν θεῶν ἱερῶν, ἑλληνικῶς κατεσκευασμένων ἀγαλμάτων καὶ βωμῶν»—κατῴκησαν πόλιν πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης, ἐν μέσῳ τῶν Βουδίνων, οἵτινες ἀναντιρρήτως ἦσαν Σλαῦοι καθ' ἃ ἀποδεικνύεται ἔκ τε τῆς γεωγραφικῆς αὐτῶν θέσεως καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν—W. E. Wingfield, «Δαλματία, Ἀλβανία καὶ Μαυροβούνιον».

---

[1] Εἰσὶ δ' αὗται λέξεις γνωστῆς παρ' αὐτοῖς σημασίας καὶ χρήσεως καθημερινῆς, οἷαι αἱ λέξεις «ἀργάτης» (ἐργάτης), «δίκελ» (δίκελλα), «δρούμ» (δρόμος), «ἔγκιστρα» (ἄγκιστρον), «ἐφτινὸ» (εὐθυνός), «ἔδρο» (ἀδρός), «ζούνα» (ζώνη), «κάλαμ» (κάλαμος), «κρομμὺτ» (κρόμμυον), «λάχνα» (λάχανα), «μύσκα» (μῦς), «πέλκα» (πέλεκυς), «πρὰς» (πράσον), «σύνορ» (σύνορον), «τζευγὰρ» (τὸ κοινῶς «ζευγάρι», ἤτοι ζεῦγος βοῶν ἀροτήρων), «φύτεια» (φυτεία), καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἑπομένας λέξεις «ἀργκάζοβαμ» (ἐργάζομαι), «ντιακονίζοβαμ» (διακονῶ), «καλέσοβαμ» (καλῶ), «ορτόζοβαμ (ὀρθῶ), «τεμελέζοβαμ» (θεμελιῶ) κτλ. Ἡ ὁριστικὴ ὑπερίσχυσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης παρατηρεῖται ἐν ταῖς πρὸς βορρᾶν ἐπαρχίαις· ἀλλ' ἕνεκα τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων μετατροπῶν καὶ καταδιωγμῶν, οὓς οἱ κάτοικοι ὑπέστησαν, ἕνεκα τοῦ χάους, ὅπερ ἡ ἐπικράτησις τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου πανταχοῦ καὶ πάντοτε παράγει, παράδοξα ὄντως προέκυψαν φαινόμενα κατά τε τὴν τῶν φύλων ἐπιμιξίαν καὶ τὴν τῆς γλώσσης αὐθαίρετον ἀλλαγήν. Ἐν τῷ χωρίῳ «Ῥαχίτης», λ. χ., χωρίῳ καθαρῶς ἑλληνικῷ ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν κατοίκων, τὰς παραδόσεις αὐτῶν, τὰ ἤθη καὶ τὸν χαρακτῆρα, ὁμιλεῖται ἀποκλειστικῶς ἡ τουρκικὴ γλῶσσα· ἐν Μαλόβω καὶ ἄλλοις χωρίοις ὁμιλεῖται ἡ ἑλληνική, ἐνῷ οἱ περὶ αὐτὰ πληθυσμοί εἰσι βουλγαρόφωνοι.

[2] Ὁ κ. Cousinery, ἐπὶ πολλὰ ἔτη πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Τουρκίᾳ, ἐν τῷ ὑπὸ τὸν τίτλον *Voyage dans la Macédoine* (τόμ. I. σελ. 76) ἀξιολόγῳ αὐτοῦ συγγράμματι γράφει: «Οἱ Βούλγαροι καυχῶνται ὅτι εἰσὶν Ἕλληνες.... διότι φαίνονται πιστεύοντες ἑαυτοὺς μᾶλλον ἐξέχοντας τῶν ἄλλων κατὰ τὴν εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα μαθητείαν αὐτῶν καὶ διότι ἀπέκτησαν ἐν τοῖς σχολείοις τούτοις γνώσεις ἃς δὲν δύνανται νὰ προσπορισθῶσιν ἐκ μόνης τῆς βουλγαρικῆς ἐκπαιδεύσεως». Ἀξιοσημείωτον ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν βορείων τούτων διαμερι-

Οἱ Βούλγαροι οὗτοι, ἐκτὸς ὀλίγων καὶ ἀσημάντων ἐξαιρέσεων, διέμειναν τέκνα πιστὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, τὸ δὲ περιβόητον *βουλγαρικὸν ζήτημα* —ὅπερ, ὡς τρανῶς ἀπεδείχθη ἤδη, οὐδέποτε ἐσκόπει τὴν ἐπανόρθωσιν ἐκκλησιαστικῶν παραπόνων, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς τὴν ἐπίτευξιν φιλοδόξων σχεδίων διὰ τῆς συστάσεως πανσλαυιστικῆς κοινότητος ἐν τῇ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν πλευρᾷ τοῦ Αἵμου [2] — ἀνίσχυρον ὅλως ἀπεδείχθη ἐν ταῖς πρὸς νότον τοῦ Αἵμου χώραις, ἐν αἷς *οὐδενὸς ἔτυχε μονίμου σημείου* οὔτε ἐν ταῖς πεποιθήσεσιν, οὔτε ἐν ταῖς συμπαθείαις τῶν κατοίκων· οὕτω, λ. χ., τὰ δεκαπέντε τοῦ Στενημάχου χωρία ἑλληνικά εἰσι καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς πόθους, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, τὰ τεσσαράκοντα πέντε βουλγαρόφωνα χωρία τοῦ Διδυμοτείχου, οἱ ἀλβανόγλωσσοι κάτοικοι τοῦ Τορὶκ-Τεπὲ καὶ Σιλτάκας, καὶ τὰ χωρία Σορὶφ-Καδὴρ καὶ Ῥούφλας. Ἀλλὰ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ τὰ διαμερίσματα Θεσσαλονίκης, Κασάνδρας, Βερροίας καὶ Σερρῶν —τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς συμποσοῦται περίπου εἰς 250,000 ψυχῶν— εἰσὶ σχεδὸν ὅλως ἑλληνικά, ὡς Ἕλληνες ὡσαύτως τοὺς πόθους εἰσὶ καὶ ὁ τῆς ἐπαρχίας λοιπὸς πληθυσμός— οἱ κάτοικοι Βοδενῶν καὶ Γένιτζε, οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων Στρωμνίτσης καὶ Δωριανῆς καὶ πολλοὶ τῶν κατὰ τὴν

σμάτων τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας τοὺς κυρίως Βουλγάρους ὠνομάζουσιν «Σόπιδας», ὡς καὶ οἱ βυζαντινοὶ Ἕλληνες ἀπεκάλουν αὐτοὺς «Χονδροκεφάλους».—Τοῦρκος ὀσμανλῆς ἐπιτιμητικῶς χρῆται τῇ λέξει «μπουλγάρ».

[1] «Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη (τῶν Ἑλλήνων) ὑφίσταται καὶ μέχρι τῆς σήμερον εἰς βαθμὸν ὥστε ἁπανταχοῦ, ἐν Ῥωμυλίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ, οἱ πλουσιώτεροι εὐρωπαϊκοὶ οἶκοι, οἱ ἄριστοι τῶν ξενώνων, αἱ τῶν σχολῶν σπουδαιότεραι, διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν κυριότητα καὶ διεύθυνσιν τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλως γενικὴ ὑπάρχει ἰδέα ὅτι ἔνθα καταπαύει ἡ ἑλληνικὴ ἐπιρροή, ἐκεῖ ἡ βαρβαρότης ἀναφαίνεται. Ubicini, *Lettres sur la Turquie*, τόμ. Β' σελ. 175.

[2] «Ἐκτὸς τῶν «Σαράντα Ἐκκλησιῶν» (τουρκιστὶ «Κὶρκ-Κιλισέ»), πόλεως ἐν ᾗ ἑκατὸν περίπου οἰκοῦσιν οἰκογένειαι, οὐδεὶς ὑπάρχει μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως βούλγαρος οἰκοδεσπότης ἢ σλαυϊκὸς οἶκος. Οἱ Σλαῦοι οὐδόλως ὡς μόνιμος πληθυσμὸς ἐκτείνονται κάτω τῆς Φιλιππουπόλεως. Ἐν Θράκῃ, ἤτοι μεταξὺ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Ἕβρου, ὑπάρχουσι βούλγαροι ποιμένες καὶ βούλγαροι γεωργοί· ἀλλὰ τούτους

περιοχὴν Ἀβρὲτ Ἱσὰρ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀξιοῦ, ἔχοντες ἀπαιτήσεις ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικότητος.

Ἡ ἐργασία αὕτη τῆς φυσικῆς οὕτως εἰπεῖν διαλογῆς βεβαιοῦται καὶ ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἑλληνικῶν σχολείων (ὧν παραρτῶμεν στατιστικὸν πίνακα) ἐν παντὶ σχεδὸν χωρίῳ καὶ πάσῃ πόλει, ἱδρυθέντων καὶ συντηρουμένων ὑπ' αὐτῶν τῶν κατοίκων, οἵτινες προσκαλοῦσιν Ἕλληνας διδασκάλους καὶ ἐλευθέρως πέμπουσι τὰ τέκνα των ὅπως διδαχθῶσιν ὅ,τι λέγουσιν ὅτι εἶναι ἡ μητρικὴ αὐτῶν γλῶσσα.

Ἐκτὸς λοιπὸν ὀλίγου *κυρίως* βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ, ἀμέσως οἰκοῦντος παρὰ τὸν Αἷμον, ἅπασα ἡ Θρᾴκη καὶ ἡ Μακεδονία εἰσὶ δυνάμει ἐθνογραφικῆς ἐπόψεως καθαρῶς ἑλληνικαί, συνῳδὰ πρὸς τὰς

δὲν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ ἐκκλησίαι αὐτῶν· προσέρχονται οὗτοι εἰς τὰ μέρη ταῦτα κατὰ τὴν ἄνοιξιν, ἀπέρχονται δ' εἰς τὰ ἴδια, ἤτοι πρὸς τὰ ἄνω τῆς Φιλιππουπόλεως, κατὰ τὸ φθινόπωρον. Ἕλληνες οἰκοῦσι τὰ μεγάλα καὶ πολυπληθῆ χωρία τοῦ Βοσπόρου· ἔχουσι τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν ἐν τῷ πληθυσμῷ τῆς πρωτευούσης, τῆς Σηλυμβρίας, Ῥαιδεστοῦ, Τσόρλου, Πύργου, Διδυμοτείχου καὶ πάσης μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἕβρου πόλεως, ὅπου οὐδεὶς εὕρηται Βούλγαρος, μονίμως οἰκῶν. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐχούσῃ τῷ 1848 κατοίκους 80,000, ὁ τῶν Ἑλλήνων ἀριθμὸς ὑπερεῖχε τοῦ ἀριθμοῦ πάντων τῶν λοιπῶν ῥαγιάδων καὶ Τούρκων ὁμοῦ ὑπολογιζομένων, οὐδεμία δ' ἐν τῇ πόλει ὑπῆρχε βουλγαρικὴ ἐκκλησία. Ἅπασαι αἱ «βουλγαρίδες» ἃς ὁ κύριος Blanqui εἶδε χορευούσας ἐν τῷ γαλλικῷ προξενείῳ Ἀδριανουπόλεως ἦσαν «Ἑλληνίδες» ἀλλ' ὁ ῥηθεὶς περιηγητής, ὡς καὶ ὁ συμπατριώτης αὐτοῦ κ. Cyprien Robert, ἐπιδιώκοντες πολιτικὰς θεωρίας, Βουλγάρους πανταχοῦ ἐξεζήτουν καὶ ἑπομένως προκατειλημμένοι ἦσαν ὅπως Βουλγάρους ἀνευρίσκωσιν ἁπανταχοῦ. Ὁσάκις ἐβλέπομεν μικρόν τι χωρίον, παρέχον σημεῖον εὐπρεπείας καὶ εὐημερίας, τὸ χωρίον ἦτο ἑλληνικόν· ὁσάκις ἐβλέπομεν ὡσαύτως γαίας σχετικῶς καλῶς καλλιεργημένας, τὰς γαίας ταύτας ἐπεμελοῦντο Ἕλληνες. Ἀγνοῶ πόθεν ἠρύσθη ὁ κ. Layard τὰς στατιστικὰς αὐτοῦ πληροφορίας ἐν χώρᾳ ἐν ᾗ οὐδεμία τοιαύτη εὕρηται ἀξιόπιστος πληροφορία· ἀναντιρρήτως μόνον κατὰ τὴν ζωηρότητα τῆς συζητήσεως καὶ ἕνεκα αὐτῆς προέβη εἰς ἐμπιστευτικὴν διακοίνωσιν ὁρίζων τὸν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν συμποσούμενον μόνον εἰς 1,750,000 ψυχάς. Καίπερ μὴ βέβαιος ὤν, φρονῶ ἐν τούτοις ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ κ. Layard ὁρισθεὶς ἀριθμὸς διπλασιαζόμενος παρέχει ἴσως τὸ ἀληθὲς ποσὸν τοῦ ἐν λόγῳ πληθυσμοῦ. Ch. Mac Farlane, *Kismet: or the doom of Turkey*, *ἐν Λονδίνῳ* 1853, *σελ.* 363.

παραδόσεις, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν οἰκούντων αὐτὰς λαῶν.[1]

Προήχθημεν λοιπὸν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν τῇ *ἀμεταβλήτῳ Ἀνατολῇ* (**the unchanging East**), μεθ' ὅλους τοὺς μεγάλους σπαραγμοὺς καὶ τὰς ἀπεριγράπτους συμφοράς, αἱ τῶν κατοίκων ἐθνολογικαὶ σχέσεις διέμειναν, αὐστηρῶς εἰπεῖν, ἀναλλοίωτοι, καὶ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον διατηρεῖ τὴν πατροπαράδοτον αὐτοῦ ὑπεροχὴν *ἐν ἁπάσαις ταῖς ἑλληνικαῖς ταύταις ἔκπαλαι χώραις.*

Ἅπασα ἡ ἐν τῷ Εὐξείνῳ παραλία τῆς Βουλγαρίας (ἡ τοῦ νομοῦ Δουνάβεως) σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἑλλήνων οἰκεῖται, οἱ δ' Ἕλληνες, οὕτω σπουδαίως ἐκτεινόμενοι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας, συμποσοῦνται εἰς 60,000.

Νοτιώτερον τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἀναμιγνυόμενον μετ' ἄλλων φυλῶν, ὧν ἐμνημονεύσαμεν ἤδη, ὑπέροχόν ἐστιν ἀνὰ τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν ἅπασαν κατὰ τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, ἡ δ' ὑπεροχὴ αὕτη ἀναντίρρητος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καθίσταται κατὰ τὰ παράλια μέρη.

Ἐν Θεσσαλίᾳ ἡ ἐπείσακτος φυλὴ—οἱ Τοῦρκοι—ὁσημέραι ἐξελληνίζεται, πράγματι δὲ οἱ Λαρισσαῖοι Τοῦρκοι ἅπαντες ὁμιλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ βαθμιαίως ὑπείκουσιν εἰς τὴν ἰσχυρὰν αὐτῆς ἐπήρειαν, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις τουρκικαῖς ἐπαρχίαις.

Ἐν τῇ βορείῳ Ἠπείρῳ ἡ ἐξελληνιστικὴ δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐστὶ μᾶλλον ἐπαισθητὴ ἢ ἄλλοθί που τῆς Τουρκίας, σχεδὸν δὲ ἅπαντες οἱ νότιοι Ἀλβανοὶ ἀπεδέξαντο πράγματι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀφ' ἧς ἐποχῆς τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον μετὰ τῶν ἀδελφῶν Ἑλλήνων ἀνέρριψαν ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν.

Ἡ Κρήτη, ἡ Σάμος, ἡ Χίος, ἡ Μιτυλήνη καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ Αἰγαίου νῆσοι ἔχουσιν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν μέχρι τοῦ τελευταίου κατοίκου. Περὶ τῆς ἀναγεννητικῆς δυνάμεως τοῦ ἑλληνισμοῦ[2] οὐδεμία ἄλλη ὑπάρχει μαρτυρία πειστικωτέρα ἢ ἡ ταχεῖα ὑπ' αὐτοῦ ἐξαφάνισις πάσης βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς καὶ εἰς ἓν ὁμογενὲς καὶ συμπαγὲς ἐθνικὸν σῶμα ἑτερογενῶν στοιχείων καθολικὴ συγχώνευσις, τοῦθ' ὅπερ παρουσιάζει ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, καί τοι μία καὶ μόνη γενεὰ παρῆλθεν ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς. Οὕτως ἡ κατὰ Φαλμεράϋερ περιβόητος θεωρία τῆς σλαβωνικῆς μετασχηματίσεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἄρδην διεψεύσθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἀποτελεσμάτων, ἅμα ὡς αἱ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους δυνάμεις τὸν ἐλεύθερον ἐτράπησαν ῥοῦν αὐτῶν, καὶ ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον τῶν θεωριῶν ἐκείνων ἀληθὲς ἀπεδείχθη συνεπείᾳ νεωτέρων ἐρευνῶν.[1] Ἐπὶ τέλους δὲ ἡ τῶν Ἑλλήνων πεποίθησις ἐπὶ τῇ ἀμέσῳ αὐτῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων καταγωγῇ, μεθ' ὅλην τὴν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπορρόφησιν ἐπεισάκτων καὶ ξένων στοιχείων, καθ' ἑκάστην ἐπιρρωννύεται ὑπὸ τοῦ χαρακτῆρος, τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων τῆς ἀναγεννηθείσης γλώσσης καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν δεισιδαιμονιῶν, ὧν ἀναλλοίωτοι πλεῖσται διέμειναν ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων.[2]

---

[1] Ὅρα τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Προσοχὴ εἰς τὸν Αἷμον» πολιτικὸν φυλλάδιον 1876, ὡς καὶ τὴν ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν Δύο Κόσμων», κατὰ σεπτέμβριον 1867, πραγματείαν τοῦ F. Glaczko ὑπὸ τὸν τίτλον *Le Congrès de Moscou et la Propagande panslaviste.*

[2] «Ἐκπλήττεταί τις πῶς μετὰ τόσας περιπετείας καὶ σκληρὰς μεταμορφώσεις, οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐστερημένοι τοῦ ἐνδόξου ὀνόματος τῶν

Οἱ μέχρι τῆς σήμερον δημοσιευθέντες ἐθνογραφικοὶ χάρται τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας κυρίως σκοποῦσι τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν σλαυϊκῶν κομιτάτων,[3] τῶν ὁποίων, καθόσον ἀφορᾷ τὴν Τουρκίαν κύριος σκοπὸς

τῶν προγόνων των, συντριβέντες ὑφ' ὅλων τῶν ἐρημωσάντων τὴν Ἀνατολὴν ἐπαναστάσεων, διετηρήθησαν ὡς ἔθνος. Θαυμάζει τις πρὸς τούτοις βλέπων μετὰ πάσης ἐπιμόνου ἀποφάσεως ἀντέστησαν κατὰ τῆς δεσποτείας καὶ κατώρθωσαν νὰ διατηρήσωσι τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν ἤθη μετὰ τῶν [illegible] τῆς ἁρμονικωτάτης αὐτῶν γλώσσης..... Ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν ὀφείλει ὁ ἀμερόληπτος κριτὴς νὰ κρίνῃ τοὺς Ἕλληνας» Pouquevil. *Voyage dans la Grèce*, σελ. 395—405. — «Οὐδόλως θαυμαστὸν ἂν μεταξὺ γνωρίμων [illegible] καὶ ἀποθαρρύνσεων, καὶ μάλιστα ἀποθαρρύνσεων αἵτινες γεννῶνται ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐλαττωμάτων καὶ κακιῶν, οἱ Ἕλληνες προσκολλῶνται εἰς τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ σκληρότης τῶν δοκιμασιῶν αὐτῶν εἶναι οἰωνὸς εὐτυχοῦς καὶ λαμπροῦ μέλλοντος, ἐνεργοῦσα ὡς ἡ φλὸξ τῆς καμίνου ἐπὶ τοῦ μετάλλου ὅπερ θὰ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτῆς.» «Ὁ Ἑλληνικὸς παράγων ἐν τῷ ἀνατολικῷ προβλήματι» ὑπὸ τοῦ ἐντιμοτάτου Οὐ. Ε. Γλάδστωνος, «ἐν τῇ Συγχρόνῳ Ἐπιθεωρήσει», δεκεμβρίου 1876.—Ἴδε ἰδίως, «Ὑπόμνημα ἐπὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἑλλάδι» ὑπὸ Κοραῆ.

[1] Carl Hopf, «Ἡ Ἑλλὰς γεωγραφική, ἱστορική, πληθυσμική ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον κτλ.» Λειψίᾳ 1870.

[2] Bernhard Schmidt, «Βίος τοῦ λαοῦ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης». Λειψίᾳ 1871.

[3] Ἡ μοσχοβιτικὴ πολιτικὴ ὑπερεπήδησε τὴν [illegible] [illegible] [illegible]

ἣν νὰ παραστήσωσιν ὡς κτῆμα τῆς μεγάλης σλαυικῆς οἰκογενείας τόπον σπουδαῖον παρέχοντα τοῖς Σλαύοις ἔξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Τὰ τῶν ἑλληνικῶν τούτων ἐπαρχιῶν παρόχθια μέρη, ὡς εὐπρόσιτα εἰς τοὺς περιηγητὰς καὶ γνωστὰ διὰ τῶν συνεχῶν ἐκθέσεων τῶν προξένων, δυσχερῶς θὰ παρίσταντο ὡς σλαυικά, διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς πανσλαυιστικοῖς χάρταις μόνη στενή τις λωρὶς γῆς σημειοῦται ὑπὸ Ἑλλήνων οἰκουμένη καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας παρίσταται ἐκτεινομένη ὅσῳ τὸ δυνατὸν βορειότερον τῶν στομίων τοῦ Δουνάβεως παράγεται δ' οὕτω ψευδής τις ἐντύπωσις ἀμεροληψίας καὶ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας. Τὸ πρακτικὸν ὅμως ἀποτέλεσμα τῆς αὐθαιρέτου αὐ-

δηλονότι τοῦ σλαυισμοῦ ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ) μετὰ τῆς συνήθους αὐτῇ δεξιότητος, καταπλημμυρήσασα τὴν Εὐρώπην διὰ σεσοφιστευμένων ἐθνογραφικῶν χαρτῶν, οἵτινες παρέστησαν τοὺς Βουλγάρους ὡς κατοικοῦντες ἀποκλειστικῶς τὴν πλατεῖαν ταινίαν χώρας, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς Μεσογείου πρὸς νότον. Οἱ χάρται οὗτοι συνωδεύοντο ὑπὸ ψευδῶν στατιστικῶν πινάκων, καθ' οὓς ὁ ἀριθμὸς τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ διαφόρως ἠριθμεῖτο εἰς πέντε ἢ ἓξ ἑκατομμύρια. Ὁ Σάφαρικ, γνωστὸς πανσλαυιστής, πρῶτος ἐχάραξε φαντασιώδη χάρτην, ὅστις δι' ἐπιτηδείων μηχανευμάτων κατωρθώθη ν' ἀναδημοσιευθῇ ὑπὸ Γερμανῶν ἐκδοτῶν, μετά τινων διαφορῶν ἐν ταῖς λεπτομερείαις, ὅπως προσελκύσῃ τὴν εὐπιστίαν ὡς πρὸς τὰ κυριώτερα γεγονότα Ἐν ἑνὶ λόγῳ τοιαύτη ἐγένετο χρῆσις τῶν γεγονότων ἐν Μόσχᾳ καὶ Πετρουπόλει, ὥστε πολλοὶ δημοσιολόγοι καὶ πολιτικοί, οἵτινες ἐν αὐτοῖς ἀναζητοῦσι τὰ στατιστικὰ καὶ γεωγραφικὰ γεγονότα, ἀνυπόπτως ἤντλησαν ἐκ τῶν μονομερῶν πανσλαυιστικῶν αὐτῶν συγγραφέων, ὡς τῆς μόνης προσιτῆς αὐτοῖς πηγῆς. «Προσοχὴ εἰς τὰ Βαλκάνια» σελ. 8.— «Ὅτε τὰ ὅρια τῆς ἐξαρχίας τῆς Βουλγαρίας κατωρθώθη νὰ ὁρισθῶσιν, ὁ στρατηγὸς Ἰγνατιὲφ ἐφρόντισεν ὥστε ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ τοῦ Αἵμου νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς αὐτήν, ὅταν δὲ ζητήσῃ παρὰ τοῦ μέλλοντος συνεδρίου νὰ ἐπιτύχῃ τὴν διοικητικὴν αὐτονομίαν, ἣν μετ' ὀλίγον θὰ ἐπακολουθήσῃ πλήρης αὐτονομία, ὑπὲρ τῶν σλαυικῶν ἐπαρχιῶν, τότε θὰ διακηρύξῃ ὅτι δι' ὅλης τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας τὸ σλαυικὸν στοιχεῖον ὑπερέχει. Ἐπὶ τῷ αὐτῷ τούτῳ σκοπῷ ὁ ἐθνογραφικὸς χάρτης τοῦ Σάφαρικ, ἐφ' οὗ καὶ ὁ τοῦ Κίπερτ καὶ Πέτερμαν ἐβασίσθησαν, παρεσκευάσθη, καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ χάρτου τούτου ἡ Ῥωσσία συνειθίζει ν' ἀποδεικνύῃ τὴν ὕπαρξιν ἐπικρατοῦντος σλαυικοῦ στοιχείου ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις ἐν αἷς πράγματι τὸ ἐπικρατοῦν στοιχεῖον εἶναι οἱ Ἕλληνες».—*Standard*, 10 9βρίου 1876, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀνταπόκρισις.—Ὁ Κίπερτ, ἐπιστήσας τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν ἐσφαλμένων δεδομένων ἐφ' ὧν στηρίζεται ὁ Aimè Bouè (1847) καὶ ὁ κ. G. Legean (1861) τῆς διανομῆς τῆς χώρας ἤθελεν εἶσθαι ἐν περιπτώσει δευτέρας διανομῆς αὐτοῦ ὅτι, ἅπαξ τοῦ μείζονος μέρους τοῦ μεσογείου πληθυσμοῦ ἀναγνωρισθέντος ὡς σλαυικοῦ, ἡ στενὴ ταινία τοῦ ὡς ἑλληνικοῦ παριστανομένου πρὸς τὰς ἀκτὰς πληθυσμοῦ θέλει ζητηθῆ ὡς ἀναγκαία διέξοδος ἣν δὲν δύναταί τις ν' ἀποποιηθῇ εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ ἐσωτερικοῦ, οἵτινες ὅμως εἶναι μόνον ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἐνδοτέρου τινὸς καὶ βορειοτέρου πληθυσμοῦ, τείνοντος εἰς θαλασσίαν ὑπεροχὴν ἐν τῇ Μεσογείῳ. Περαιτέρω σχόλια ἐπὶ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τοῦ ζητήματος φαίνονταί μοι περιττά. Ἔρευνά τις ὅμως τῆς διανομῆς τοῦ πληθυσμοῦ ἐπὶ τοῦ ἀμφισβητουμένου αὐτοῦ ἐδάφους συνδέεται ἀχωρίστως πρὸς τὸ ἀντικείμενον ὅπερ μέχρι τοῦδε ἐπραγματεύθημεν.

II. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Περιληπτικαί τινες διασαφήσεις περὶ τῶν διοικητικῶν διαιρέσεων τῆς Τουρκίας δέον κατ' ἀνάγκην νὰ προταχθῶσι παντὸς ὑπολογισμοῦ τῶν κατὰ τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς.

Παρὰ τοῖς Τούρκοις τὸ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν ἔδαφος ὑποδιαιρεῖται, ὡς γενικῶς ἐννοοῦσι τοῦτο, εἰς ἐπαρχίας εὐρωπαϊκὰς καὶ ἀσιατικάς, καὶ τὰς μὲν πρώτας καθορίζουσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ρούμελη* ἐκ τῆς λέξεως *Οὐρούμ*, σημαινούσης Ῥωμαίους ἤτοι ἑλληνοφώνους, τὰς δὲ δευτέρας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀνατολού* ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως *Ἀνατολή*, δι' ἧς ὠνομάζετο ἡ ἀνατολικὴ διαίρεσις τῶν βυζαντινῶν κτήσεων.[1] Ἐν τούτοις διὰ τοῦ ὀνόματος *Ρωμυλία* εἰδικῶς καθορί-

καὶ ἐξεδήλωσε τὴν λύπην του ἐπὶ τῇ μὴ δημοσιεύσει τῶν νεωτέρων καὶ ἀξιοπιστοτέρων ἐρευνῶν τοῦ τελευταίου, γενομένων κατὰ διαταγὴν τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν κατὰ τὸ 1867–1870, ὁμολογεῖ ὅτι ἐστηρίχθη κυρίως ὡς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Σαφαρίκ, Βραδάσκα, Κάνιτς καὶ *Jireček*, πάντων ἀνυποκρίτως φανατικῶν πανσλαυιστῶν. Ἡ «Ἱστορία τῶν Βουλγάρων» τοῦ τελευταίου καὶ αἱ πληροφορίαι αἱ χορηγηθεῖσαι [illegible], ὑπὸ τοῦ διδάκτορος Γλαξίνς, διευθυντοῦ τοῦ στατιστικοῦ γραφείου ἐν Φιλιππουπόλει, εἶναι αἱ πηγαὶ ἐξ ὧν αἱ ἐσχάτως [illegible] πληροφορίαι τῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων ἠντλήθησαν.

[1] [illegible], *Roumelia and Anatolia*.

ἐν ταῖς ἀνταποκρίσεσιν αὐτῶν χρῶνται τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἣν ἐννοοῦσι καὶ σπουδάζουσιν.[1]

Οἱ Βούλγαροι οὗτοι, ἐκτὸς ὀλίγων καὶ ἀσημάντων ἐξαιρέσεων, διέμειναν τέκνα πιστὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, τὸ δὲ περιβόητον *βουλγαρικὸν ζήτημα* —ὅπερ, ὡς τρανῶς ἀπεδείχθη ἤδη, οὐδέποτε ἐσκόπει τὴν ἐπανόρθωσιν ἐκκλησιαστικῶν παραπόνων, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς τὴν ἐπίτευξιν φιλοδόξων σχεδίων διὰ τῆς συστάσεως πανσλαυιστικῆς κοινότητος ἐν τῇ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν πλευρᾷ τοῦ Αἵμου[2] — ἀνίσχυρον ὅλως ἀπεδείχθη ἐν ταῖς πρὸς νότον τοῦ Αἵμου χώραις, ἐν αἷς *οὐδενὸς ἔτυχε μονίμου σημείου* οὔτε ἐν ταῖς πεποιθήσεσιν, οὔτε ἐν ταῖς συμπαθείαις τῶν κατοίκων· οὕτω, λ. χ., τὰ δεκαπέντε τοῦ Στενημάχου χωρία ἑλληνικά εἰσι καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς πόθους, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, τὰ τεσσαράκοντα πέντε βουλγαρόφωνα χωρία τοῦ Διδυμοτείχου, οἱ ἀλβανόγλωσσοι κάτοικοι τοῦ Τορὶκ-Τεπὲ καὶ Σιλτάκας, καὶ τὰ χωρία Σορὶφ-Καδὴρ καὶ Ῥούφλας. Ἀλλὰ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ τὰ διαμερίσματα Θεσσαλονίκης, Κασάνδρας, Βερροίας καὶ Σερρῶν —τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς συμποσοῦται περίπου εἰς 250,000 ψυχῶν— εἰσὶ σχεδὸν ὅλως ἑλληνικά, ὡς Ἕλληνες ὡσαύτως τοὺς πόθους εἰσὶ καὶ ὁ τῆς ἐπαρχίας λοιπὸς πληθυσμὸς— οἱ κάτοικοι Βοδενῶν καὶ Γένιτζε, οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων Στρωμνίτσης καὶ Δωριανῆς καὶ πολλοὶ τῶν κατὰ τὴν

σμάτων τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας τοὺς κυρίως Βουλγάρους ὠνομάζουσιν «Σόπιδας», ὡς καὶ οἱ βυζαντινοὶ Ἕλληνες ἀπεκάλουν αὐτοὺς «Χονδροκεφάλους».—Τοῦρκος ὀσμανλῆς ἐπιτιμητικῶς χρῆται τῇ λέξει «μπουλγάρ».

[1] «Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη (τῶν Ἑλλήνων) ὑφίσταται καὶ μέχρι τῆς σήμερον εἰς βαθμὸν ὥστε ἁπανταχοῦ, ἐν Ῥωμυλίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ, οἱ πλουσιώτεροι εὐρωπαϊκοὶ οἶκοι, οἱ ἄριστοι τῶν ξενώνων, αἱ τῶν σχολῶν σπουδαιότεραι, διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν κυριότητα καὶ διεύθυνσιν τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλως γενικὴ ὑπάρχει ἰδέα ὅτι ἔνθα καταπαύει ἡ ἑλληνικὴ ἐπιρροή, ἐκεῖ ἡ βαρβαρότης ἀναφαίνεται. Ubicini, *Lettres sur la Turquie*, τόμ. Β' σελ. 175.

[2] «Ἐκτὸς τῶν «Σαράντα Ἐκκλησιῶν» (τουρκιστὶ «Κὶρκ-Κιλισέ»), πόλεως ἐν ᾗ ἑκατὸν περίπου οἰκοῦσιν οἰκογένειαι, οὐδεὶς ὑπάρχει μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως βούλγαρος οἰκοδεσπότης ἢ σλαυϊκὸς οἶκος. Οἱ Σλαῦοι οὐδόλως ὡς μόνιμος πληθυσμὸς ἐκτείνονται κάτω τῆς Φιλιππουπόλεως. Ἐν Θρᾴκῃ, ἤτοι μεταξὺ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Ἕβρου, ὑπάρχουσι βούλγαροι ποιμένες καὶ βούλγαροι γεωργοί· ἀλλὰ τούτους

περιοχὴν Ἀδρὲτ ἰσὰρ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀξιοῦ, ἔχοντες ἀπαιτήσεις ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικότητος.

Ἡ ἐργασία αὕτη τῆς φυσικῆς οὕτως εἰπεῖν διαλογῆς βεβαιοῦται καὶ ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἑλληνικῶν σχολείων (ὧν παραρτῶμεν στατιστικὸν πίνακα) ἐν παντὶ σχεδὸν χωρίῳ καὶ πάσῃ πόλει, ἱδρυθέντων καὶ συντηρουμένων ὑπ' αὐτῶν τῶν κατοίκων, οἵτινες προσκαλοῦσιν Ἕλληνας διδασκάλους καὶ ἐλευθέρως πέμπουσι τὰ τέκνα των ὅπως διδαχθῶσιν ὅ,τι λέγουσιν ὅτι εἶναι ἡ μητρικὴ αὐτῶν γλῶσσα.

Ἐκτὸς λοιπὸν ὀλίγου *κυρίως* βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ, ἀμέσως οἰκοῦντος παρὰ τὸν Αἷμον, ἅπασα ἡ Θρᾴκη καὶ ἡ Μακεδονία εἰσὶ δυνάμει ἐθνογραφικῆς ἐπόψεως καθαρῶς ἑλληνικαί, συνῳδὰ πρὸς τὰς

δὲν ἀκολουθοῦσι καὶ αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν· προσέρχονται οὗτοι εἰς τὰ μέρη ταῦτα κατὰ τὴν ἄνοιξιν, ἀπέρχονται δ' εἰς τὰ ἴδια, ἤτοι πρὸς τὰ ἄνω τῆς Φιλιππουπόλεως, κατὰ τὸ φθινόπωρον. Ἕλληνες οἰκοῦσι τὰ μεγάλα καὶ πολυπληθῆ χωρία τοῦ Βοσπόρου· ἔχουσι τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν ἐν τῷ πληθυσμῷ τῆς πρωτευούσης, τῆς Σηλυμβρίας, Ῥαιδεστοῦ, Τσόρλου, Πύργου, Διδυμοτείχου καὶ πάσης μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἕβρου πόλεως, ὅπου οὐδεὶς εὕρηται Βούλγαρος, μονίμως οἰκῶν. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐχούσῃ τῷ 1848 κατοίκους 80,000, ὁ τῶν Ἑλλήνων ἀριθμὸς ὑπερεῖχε τοῦ ἀριθμοῦ πάντων τῶν λοιπῶν «ῥαγιάδων» καὶ Τούρκων ὁμοῦ ὑπολογιζομένων, οὐδεμία δ' ἐν τῇ πόλει ὑπῆρχε βουλγαρικὴ οἰκογένεια. Ἅπασαι αἱ «βουλγαρίδες» ἃς ὁ κύριος Blanqui εἶδε χορευούσας ἐν τῷ γαλλικῷ προξενείῳ Ἀδριανουπόλεως ἦσαν «Ἑλληνίδες·» ἀλλ' ὁ ῥηθεὶς περιηγητής, ὡς καὶ ὁ συμπατριώτης αὐτοῦ κ. Cyprien Robert, ἐπιδιώκοντες πολιτικὰς θεωρίας, Βουλγάρους πανταχοῦ ἐξεζήτουν καὶ ἑπομένως προκατειλημμένοι ἦσαν ὅπως Βουλγάρους ἀνευρίσκωσιν ἀπανταχοῦ. Ὁσάκις ἐβλέπομεν μικρόν τι χωρίον, παρέχον σημεῖον εὐπρεπείας καὶ εὐημερίας, τὸ χωρίον ἦτο ἑλληνικόν· ὁσάκις ἐβλέπομεν ὡσαύτως γαίας σχετικῶς καλῶς καλλιεργημένας, τὰς γαίας ταύτας ἐπεμελοῦντο Ἕλληνες. Ἀγνοῶ πόθεν ἠρύσθη ὁ κ. Layard τὰς στατιστικὰς αὐτοῦ πληροφορίας ἐν χώρᾳ ἐν ᾗ οὐδεμία τοιαύτη εὕρηται ἀξιόπιστος πληροφορία· ἀναντιρρήτως μόνον κατὰ τὴν ζωηρότητα τῆς συζητήσεως καὶ ἕνεκα αὐτῆς προέβη εἰς ἐμπιστευτικὴν διακοίνωσιν ὁρίζων τὸν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν συμποσούμενον μόνον εἰς 1, 750,000 ψυχάς. Καίπερ μὴ βέβαιος ὤν, φρονῶ ἐν τούτοις ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ κ. Layard ὁρισθεὶς ἀριθμὸς διπλασιαζόμενος παρέχει ἴσως τὸ ἀληθὲς ποσὸν τοῦ ἐν λόγῳ πληθυσμοῦ». Ch. Mac Farlane, *Kismet; or the doom of Turkey*, ἐν Λονδίνῳ, 1853, σελ. 363.

παραδόσεις, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν οἰκούντων αὐτὰς λαῶν.[1]

Προήχθημεν λοιπὸν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν τῇ *ἀμεταβλήτῳ Ἀνατολῇ* (**the unchanging East**), μεθ' ὅλους τοὺς μεγάλους σπαραγμοὺς καὶ τὰς ἀπεριγράπτους συμφοράς, αἱ τῶν κατοίκων ἐθνολογικαὶ σχέσεις διέμειναν, αὐστηρῶς εἰπεῖν, ἀναλλοίωτοι, καὶ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον διατηρεῖ τὴν πατροπαράδοτον αὐτοῦ ὑπεροχὴν *ἐν ἁπάσαις ταῖς ἑλληνικαῖς ταύταις ἔκπαλαι χώραις.*

Ἅπασα ἡ ἐν τῷ Εὐξείνῳ παραλία τῆς Βουλγαρίας (ἡ τοῦ νομοῦ Δουνάβεως) σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἑλλήνων οἰκεῖται, οἱ δ' Ἕλληνες, οὕτω σπουδαίως ἐκτεινόμενοι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας, συμποσοῦνται εἰς 60,000.

Νοτιώτερον τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἀναμιγνυόμενον μετ' ἄλλων φυλῶν, ὧν ἐμνημονεύσαμεν ἤδη, ὑπέροχόν ἐστιν ἀνὰ τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν ἅπασαν κατὰ τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, ἡ δ' ὑπεροχὴ αὕτη ἀναντίρρητος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καθίσταται κατὰ τὰ παράλια μέρη.

Ἐν Θεσσαλίᾳ ἡ ἐπείσακτος φυλὴ—οἱ Τοῦρκοι—ὁσημέραι ἐξελληνίζεται, πράγματι δὲ οἱ Λαρισσαῖοι Τοῦρκοι ἅπαντες ὁμιλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ βαθμιαίως ὑπείκουσιν εἰς τὴν ἰσχυρὰν αὐτῆς ἐπήρειαν, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις τουρκικαῖς ἐπαρχίαις.

Ἐν τῇ βορείῳ Ἠπείρῳ ἡ ἐξελληνιστικὴ δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐστὶ μᾶλλον ἐπαισθητὴ ἢ ἄλλοθί που τῆς Τουρκίας, σχεδὸν δὲ ἅπαντες οἱ νότιοι Ἀλβανοὶ ἀπεδέξαντο πράγματι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀφ' ἧς ἐποχῆς τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον μετὰ τῶν ἀδελφῶν Ἑλλήνων ἀνέρριψαν ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν.

Ἡ Κρήτη, ἡ Σάμος, ἡ Χῖος, ἡ Μιτυλήνη καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ Αἰγαίου νῆσοι ἔχουσιν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν μέχρι τοῦ τελευταίου κατοίκου. Περὶ τῆς ἀναγεννητικῆς δυνάμεως τοῦ ἑλληνισμοῦ[2] οὐδεμία ἄλλη ὑπάρχει μαρτυρία πειστικωτέρα ἢ ἡ ταχεῖα ὑπ' αὐτοῦ ἐξαφάνισις πάσης βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς καὶ εἰς ἓν ὁμογενὲς καὶ συμπαγὲς ἐθνικὸν σῶμα ἑτερογενῶν στοιχείων καθολικὴ συγχώνευσις, τοῦθ' ὅπερ παρουσιάζει ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, καί τοι μία καὶ μόνη γενεὰ παρῆλθεν ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς. Οὕτως ἡ κατὰ Φαλμεράϋερ περιβόητος θεωρία τῆς σλαβωνικῆς μετασχηματίσεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἄρδην διεψεύσθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἀποτελεσμάτων, ἅμα ὡς αἱ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους δυνάμεις τὸν ἐλεύθερον ἐτράπησαν ῥοῦν αὐτῶν, καὶ ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον τῶν θεωριῶν ἐκείνων ἀληθὲς ἀπεδείχθη συνεπείᾳ νεωτέρων ἐρευνῶν.[1] Ἐπὶ τέλους δὲ ἡ τῶν Ἑλλήνων πεποίθησις ἐπὶ τῇ ἀμέσῳ αὐτῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων καταγωγῇ, μεθ' ὅλην τὴν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπορρόφησιν ἐπεισάκτων καὶ ξένων στοιχείων, καθ' ἑκάστην ἐπιρρωννύεται ὑπὸ τοῦ χαρακτῆρος, τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων τῆς ἀναγεννηθείσης γλώσσης καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν δεισιδαιμονιῶν, ὧν ἀναλλοίωτοι πλεῖσται διέμειναν ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων.[2]

---

[1] Ὅρα τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Προσοχὴ εἰς τὸν Αἷμον» πολιτικὸν φυλλάδιον 1876, ὡς καὶ τὴν ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν Δύο Κόσμων», κατὰ σεπτέμβριον 1867, πραγματείαν τοῦ F. Glaczko ὑπὸ τὸν τίτλον *Le Congrès de Moscou et la Propagande panslaviste.*

[2] «Ἐκπλήττεταί τις πῶς μετὰ τόσας περιπετείας καὶ σκληρὰς μεταμορφώσεις, οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐστερημένοι τοῦ ἐνδόξου ὀνόματος τῶν

Οἱ μέχρι τῆς σήμερον δημοσιευθέντες ἐθνογραφικοὶ χάρται τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας κυρίως σκοποῦσι τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν σλαυϊκῶν κομιτάτων,[3] τῶν ὁποίων, καθόσον ἀφορᾷ τὴν Τουρκίαν κύριος σκοπὸς

τῶν προγόνων των, συντριβέντες ὑφ' ὅλων τῶν ἐρημωσασῶν τὴν ἀνατολὴν ἐπαναστάσεων, διετηρήθησαν ὡς ἔθνος. Θαυμάζει τις πρὸς τούτοις βλέπων μετὰ πάσης ἐπιμόνου ἀποφάσεως ἀντέστησαν κατὰ τῆς δεσποτείας καὶ κατώρθωσαν νὰ διατηρήσωσι τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν ἤθη μετὰ τῶν συντριμμάτων τῆς ἁρμονικωτάτης αὐτῶν γλώσσης..... Ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν ὀφείλει ὁ ἀμερόληπτος κριτὴς νὰ κρίνῃ τοὺς Ἕλληνας» Pouquevil, *Voyage dans la Grèce*, σελ. 395—405. — «Οὐδόλως θαυμαστὸν ἂν μεταξὺ τοιούτων δυσκολιῶν καὶ ἀποθαρρύνσεων, καὶ μάλιστα ἀποθαρρύνσεων αἵτινες γεννῶνται ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐλαττωμάτων καὶ κακιῶν, οἱ Ἕλληνες προσκολλῶνται εἰς τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ σκληρότης τῶν δοκιμασιῶν αὐτῶν εἶναι οἰωνὸς εὐτυχοῦς καὶ λαμπροῦ μέλλοντος, ἐνεργοῦσα ὡς ἡ φλὸξ τῆς καμίνου ἐπὶ τοῦ μετάλλου ὅπερ θὰ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτῆς. «Ὁ Ἑλληνικὸς παράγων ἐν τῷ ἀνατολικῷ προβλήματι» ὑπὸ τοῦ ἐντιμοτάτου Οὐ. Ε. Γλάδστωνος, «ἐν τῇ Συγχρόνῳ Ἐπιθεωρήσει», δεκεμβρίου 1876.—Ἴδε ἐπίσης, «Ὑπόμνημα ἐπὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἑλλάδι» ὑπὸ Κοραῆ.

[1] Carl Hopf, «Ἡ Ἑλλὰς γεωγραφική, ἱστορική, διανοητικὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον κτλ». Λειψίᾳ, 1870.

[2] Bernard Schmidt, «Βίος τοῦ λαοῦ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης». Λειψίᾳ 1871.

[3] Ἡ μοσχοβιτικὴ πολιτικὴ ὑπερεπήδησε τὴν δυσκολίαν (τὴν ἐπέκτασιν

ἣν νὰ παραστήσωσιν ὡς κτῆμα τῆς μεγάλης σλαυικῆς οἰκογενείας τόπον σπουδαῖον παρέχοντα τοῖς Σλαύοις ἔξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Τὰ τῶν ἑλληνικῶν τούτων ἐπαρχιῶν παρόχθια μέρη, ὡς εὐπρόσιτα εἰς τοὺς περιηγητὰς καὶ γνωστὰ διὰ τῶν συνεχῶν ἐκθέσεων τῶν προξένων, δυσχερῶς θὰ παρίσταντο ὡς σλαυικά, διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς πανσλαυιστικοῖς χάρταις μόνη στενή τις λωρὶς γῆς σημειοῦται ὑπὸ Ἑλλήνων οἰκουμένη καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας παρίσταται ἐκτεινομένη ὅσῳ τὸ δυνατὸν βορειότερον τῶν στομίων τοῦ Δουνάβεως παράγεται δ' οὕτω ψευδής τις ἐντύπωσις ἀμεροληψίας καὶ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας. Τὸ πρακτικὸν ὅμως ἀποτέλεσμα τῆς αὐθαιρέτου αὐ-

δηλονότι τοῦ σλαυισμοῦ ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ) μετὰ τῆς συνήθους αὐτῇ δεξιότητος, καταπλημμυρήσασα τὴν Εὐρώπην διὰ σεσοφιστευμένων ἐθνογραφικῶν χαρτῶν, οἵτινες παρέστησαν τοὺς Βουλγάρους ὡς κατοικοῦντες ἀποκλειστικῶς τὴν πλατεῖαν ταινίαν χώρας, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς Μεσογείου πρὸς νότον. Οἱ χάρται οὗτοι συνωδεύοντο ὑπὸ ψευδῶν στατιστικῶν πινάκων, καθ' οὓς ὁ ἀριθμὸς τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ διαφόρως ἠριθμεῖτο εἰς πέντε ἢ ἓξ ἑκατομμύρια. Ὁ Σάφαρικ, γνωστὸς πανσλαυιστής, πρῶτος ἐχάραξε φαντασιώδη χάρτην, ὅστις δι' ἐπιτηδείων μηχανευμάτων κατωρθώθη ν' ἀναδημοσιευθῇ ὑπὸ Γερμανῶν ἐκδοτῶν, μετά τινων διαφορῶν ἐν ταῖς λεπτομερείαις, ὅπως προσελκύσῃ τὴν εὐπιστίαν ὡς πρὸς τὰ κυριώτερα γεγονότα Ἐν ἑνὶ λόγῳ τοιαύτη ἐγένετο χρῆσις τῶν γεγονότων ἐν Μόσχᾳ καὶ Πετρουπόλει, ὥστε πολλοὶ δημοσιολόγοι καὶ πολιτικοί, οἵτινες ἐν αὐτοῖς ἀναζητοῦσι τὰ στατιστικὰ καὶ γεωγραφικὰ γεγονότα, ἀνυπόπτως ἤντλησαν ἐκ τῶν μονομερῶν πανσλαυιστικῶν αὐτῶν συγγραφέων, ὡς τῆς μόνης προσιτῆς αὐτοῖς πηγῆς. «Προσοχὴ εἰς τὰ Βαλκάνια» σελ. 8.— «Ὅτε τὰ ὅρια τῆς ἐξαρχίας τῆς Βουλγαρίας κατωρθώθη νὰ ὁρισθῶσιν, ὁ στρατηγὸς Ἰγνατιὲφ ἐφρόντισεν ὥστε ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ τοῦ Αἵμου νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς αὐτήν, ὅταν δὲ ζητήσῃ παρὰ τοῦ μέλλοντος συνεδρίου νὰ ἐπιτύχῃ τὴν διοικητικὴν αὐτονομίαν, ἣν μετ' ὀλίγον θὰ ἐπακολουθήσῃ πλήρης αὐτονομία, ὑπὲρ τῶν σλαυικῶν ἐπαρχιῶν, τότε θὰ διακηρύξῃ ὅτι δι' ὅλης τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας τὸ σλαυικὸν στοιχεῖον ὑπερέχει. Ἐπὶ τῷ αὐτῷ τούτῳ σκοπῷ ὁ ἐθνογραφικὸς χάρτης τοῦ Σάφαρικ, ἐφ' οὗ καὶ ὁ τοῦ Κίπερτ καὶ Πέτερμαν ἐβασίσθησαν, παρεσκευάσθη, καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ χάρτου τούτου ἡ Ῥωσσία συνειθίζει ν' ἀποδεικνύῃ τὴν ὕπαρξιν ἐπικρατοῦντος σλαυικοῦ στοιχείου ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις ἐν αἷς πράγματι τὸ ἐπικρατοῦν στοιχεῖον εἶναι οἱ Ἕλληνες».—*Standard*, 10 9βρίου 1876, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀνταπόκρισις.—Ὁ Κίπερτ, ἐπιστήσας τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν ἐσφαλμένων δεδομένων ἐφ' ὧν στηρίζεται ὁ Aimè Bouè (1847) καὶ ὁ κ. G. Legean (1861) τῆς διανομῆς τῆς χώρας ἤθελεν εἶσθαι ἐν περιπτώσει δευτέρας διανομῆς αὐτοῦ ὅτι, ἅπαξ τοῦ μείζονος μέρους τοῦ μεσογείου πληθυσμοῦ ἀναγνωρισθέντος ὡς σλαυικοῦ, ἡ στενὴ ταινία τοῦ ὡς ἑλληνικοῦ παριστανομένου πρὸς τὰς ἀκτὰς πληθυσμοῦ θέλει ζητηθῆ ὡς ἀναγκαία διέξοδος ἣν δὲν δύναταί τις ν' ἀποποιηθῇ εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ ἐσωτερικοῦ, οἵτινες ὅμως εἶναι μόνον ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἐνδοτέρου τινὸς καὶ βορειοτέρου πληθυσμοῦ, τείνοντος εἰς θαλασσίαν ὑπεροχὴν ἐν τῇ Μεσογείῳ. Περαιτέρω σχόλια ἐπὶ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τοῦ ζητήματος φαίνονταί μοι περιττά. Ἔρευνά τις ὅμως τῆς διανομῆς τοῦ πληθυσμοῦ ἐπὶ τοῦ ἀμφισβητουμένου αὐτοῦ ἐδάφους συνδέεται ἀχωρίστως πρὸς τὸ ἀντικείμενον ὅπερ μέχρι τοῦδε ἐπραγματεύθημεν.

II. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Περιληπτικαί τινες διασαφήσεις περὶ τῶν διοικητικῶν διαιρέσεων τῆς Τουρκίας δέον κατ' ἀνάγκην νὰ προταχθῶσι παντὸς ὑπολογισμοῦ τῶν κατὰ τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς.

Παρὰ τοῖς Τούρκοις τὸ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν ἔδαφος ὑποδιαιρεῖται, ὡς γενικῶς ἐννοοῦσι τοῦτο, εἰς ἐπαρχίας εὐρωπαϊκὰς καὶ ἀσιατικάς, καὶ τὰς μὲν πρώτας καθορίζουσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ῥούμελη* ἐκ τῆς λέξεως *Οὐρούμ*, σημαινούσης Ῥωμαίους ἤτοι ἑλληνοφώνους, τὰς δὲ δευτέρας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀνατολοῦ* ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως *Ἀνατολή*, δι' ἧς ὠνομάζετο ἡ ἀνατολικὴ διαίρεσις τῶν βυζαντινῶν κτήσεων.[1] Ἐν τούτοις διὰ τοῦ ὀνόματος *Ῥωμυλία* εἰδικῶς καθορί-

---

καὶ ἐκδηλώσας τὴν λύπην του ἐπὶ τῇ μὴ δημοσιεύσει τῶν νεωτέρων καὶ ἀξιοπιστοτέρων ἐρευνῶν τοῦ τελευταίου, γενομένων κατὰ διαταγὴν τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν κατὰ τὸ 1867—1870, ὁμολογεῖ ὅτι ἐστηρίχθη κυρίως ὡς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Σαφαρίκ, Βραδάσκα, Κάνιτζ καὶ Ζιρεσέκ, πάντας ἀνυποκρίτους φανατικοὺς πασλαυιστάς. Ἡ «Ἱστορία τῶν Βουλγάρων» τοῦ τελευταίου καὶ αἱ πληροφορίαι αἱ χορηγηθεῖσαι ἀμερολήπτως, ἐλπίζομεν, ὑπὸ τοῦ δόκτορος Γιαξίτς, διευθυντοῦ τοῦ στατιστικοῦ γραφείου ἐν Βελιγραδίῳ, εἰσὶν αἱ πηγαὶ ἐξ ὧν αἱ ἐσχάτως δημοσιευθεῖσαι πληροφορίαι τῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων ἠντλήθησαν.

[1] Hence, *Roumeliotes and Anatolites*.

ζονται σήμερον αἱ μεταξὺ τοῦ Αἵμου, τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ περιλαμβανόμεναι χῶραι.

Ἕνεκα λόγων διοικητικῶν ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία διῃρεῖτο ἄλλοτε εἰς 14 διοικήσεις (*ἐγιαλέτ*), ὧν τρεῖς ἀπετέλουν ἡ Βλαχία (*Ἐφλάκ*[1]), ἡ Μολδαυία (*Βογδούν*) καὶ ἡ Σερβία (*Σίρπ*). Τῷ 1869, τὸ ὀθωμανικὸν κράτος διῃρέθη εἰς νομοὺς (*βιλαέτ*), ὧν ἕκαστος ὑπαγόμενος εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ἑνὸς γενικοῦ διοικητοῦ (*βαλῆ*) ὑποδιαιρεῖται εἰς ἐπαρχίας (τουρκιστὶ *σαντζάκ*, ἤτοι κυριολεκτικῶς *σημαίας*, ἕνεκα τῆς παλαιᾶς συνηθείας κατὰ τὴν διανομὴν τῶν κατακτωμένων χωρῶν διανεμομένων εἰς τοὺς περὶ τὴν αὐτὴν σημαίαν στρατιώτας). Ἑκάστη ἐπαρχία ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ἑνὸς διοικητοῦ (*μουτεσαρίφ*, ἐξ οὗ αἱ ἐπαρχίαι ὀνομάζονται τουρκιστὶ *μουτεσαριφλίκ*), διαιρεῖται δὲ εἰς δήμους (*καζᾶ*) διατελοῦντας ὑπὸ ἕνα ὑποδιοικητὴν (*καϊμακάμ*, ἐξ οὗ οἱ δῆμοι ὀνομάζονται *καϊμακαμλίκ*), καὶ διαιρουμένους εἰς κοινότητας (*ναχιγὲ*) ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ἑνὸς *μουδίρη* (ἐξ οὗ αἱ κοινότητες ὀνομάζονται *μουδιρλίκ*).

Ἡ Κωνσταντινούπολις, μετὰ τῶν παρακειμένων αὐτῇ Πριγκιπονήσων καὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Βοσπόρου πόλεων καὶ χωρίων, ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν διοικητικὴν διαίρεσιν ὑπαγομένην ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς ἀστυνομίας.

Τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ἀπαρτίζουσιν οἱ ἑξῆς ὀκτὼ νομοί.

1. *Νομὸς* ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (τουρκιστὶ *Ἐδίρνε βιλαετί*), ἤτοι ὁ νομὸς τῆς Θράκης, ὁριζόμενος ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου, τοῦ Εὐξείνου, τοῦ Αἵμου καὶ τῆς Ῥοδόπης· ἕδραν τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ ἔχει τὴν Ἀδριανούπολιν.

2. *Νομὸς* ΔΟΥΝΑΒΕΩΣ (*Τούνα βιλαετί*), περιλαμβάνει τὴν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Τιμὸκ Βουλγαρίαν ὡς καὶ τὰς ἐπαρχίας Κεστεντηλίου καὶ Σαμακοβίου, πρωτεύουσαν δ' ἔχει τὸ Ῥουστσούκιον.

---

[1] Αἱ διαστροφαὶ καὶ ἐντελεῖς μεταμορφώσεις ἃς τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὑπέστησαν εἶναι ἄξιαι θαυμασμοῦ καὶ δέονται πλέον ἢ τῆς συνήθους προσοχῆς ὅπως ἀναχθῶσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν μορφήν. Ἡ Τουρκία δὲν κατέχεται ὑπὸ τῆς μανίας τοῦ ἀναβαπτίζειν· ἀλλ' ἡ εὐφωνία, ὡς ἐννοεῖται ὑπ' αὐτῶν καὶ ὡς κανονίζεται ὑπὸ τῆς γλώσσης των, συνετέλεσε πλεῖστον ὅπως μεταβάλῃ ὀνόματα ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ καταστήσῃ π. χ. τὴν «Νικομήδειαν» ἀγνώριστον ὑπὸ τὸ σύγχρονον αὐτῆς ὄνομα «Ἰσμίδ».

3. *Νομὸς* ΒΟΣΝΙΑΣ (*Βόσνα βιλαετί*), ἀπαρτιζόμενος ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης (ὀνομαζομένης τουρκιστὶ *Ἐρσέκ*). Ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν αὐστριακῶν συνόρων μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Ἴβαρ καὶ πρωτεύουσαν ἔχει τὸ Σεράγεβον (*Βόσνα-Σεράϊ*).

4. *Νομὸς* ΠΡΕΣΡΕΝΗΣ (*Πρεζρὲν βιλαετί*), περιλαμβάνων ὁλόκληρον τὴν βόρειον Ἀλβανίαν καὶ ἐκτεινόμενος πρὸς νότον μέχρι τῶν ποταμῶν Ἐργέντου καὶ Βρεγαλνίτσας, διοικητικὴν ἕδραν ἔχει τὴν πόλιν Σκόδραν (τουρκιστὶ *Σκούταρι*).

5. *Νομὸς* ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (*Σελανὶκ βιλαετί*), ἤτοι νομὸς τῆς κυρίως Μακεδονίας, συμπεριλαμβάνει καὶ τὰς μεταξὺ τῶν ὀρέων Ῥοδόπης καὶ Ὀλύμπου καὶ τῆς λίμνης Ἀχρίδος ἐκτεινομένας χώρας, ἕδραν δὲ τῆς γενικῆς διοικήσεως ἔχει τὴν Θεσσαλονίκην.

6. *Νομὸς* ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ, περιλαμβάνων τὴν νότιον Ἀλβανίαν, τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἐργέντου μέχρι τῆς ἐν τῷ κόλπῳ Θεσσαλονίκης πόλεως Αἰκατερίνης, πρωτεύουσαν ἔχει τὰ Ἰωάννινα.

7. *Νομὸς* ΚΡΗΤΗΣ, ἀποτελούμενος ἐκ μόνης τῆς νήσου Κρήτης, πρωτεύουσαν ἔχει τὰ Χανία.

8. *Νομὸς* τῶν ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ (*Δζεζαϊρ-Μπαχρι-Σεφίδ*), περιλαμβάνει τὴν Κάρπαθον (*Κερπέ*), τὴν Ῥόδον (*Ῥόδος*), τὴν Κῶ (*Στάνκιοϊ*), τὴν Ἴκαρον (*Ἀσικιρές*), τὴν Χίον (*Σακίζ*), τὴν Μιτυλήνην (*Μιτιλλί*), τὴν Λῆμνον (*Λιμνί*), τὴν Σαμοθράκην (*Σεμεντιρέκ*), τὴν Ἴμβρον (*Ἴμβροζ*), τὴν Τένεδον (*Βοζτσά*), καὶ τινας ἄλλας μικρὰς νήσους, ἕδραν τῆς γενικῆς διοικήσεως ἔχων τὰ Δαρδανέλλια.

Ἡ νῆσος ΣΑΜΟΣ (*Σισάμ*) θεωρητικῶς συμπεριλαμβάνεται ἐν τῷ ἀνωτέρῳ νομῷ, ἀλλὰ πράγματι ἀποτελεῖ ἡγεμονίαν φόρου ὑποτελῆ.

Ἡ νῆσος ΚΥΠΡΟΣ (*Κιπρίς*) ἰδιαίτερον ἀποτελεῖ νομόν, συγκαταλεγόμενον νῦν ἐν ταῖς ἐπισήμοις χωρογραφικαῖς ἐκθέσεσιν εἰς τὰς ἀσιατικὰς ἐπαρχίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἐν ᾧ πρὸ μικροῦ ἔτι συμπεριελαμβάνετο ἐν τῷ ὁμίλῳ τῶν ἐν Εὐρώπῃ κτήσεων τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας.

Μίαν τῶν πασιδηλοτάτων ἐνδείξεων τῆς διοικητικῆς καταστάσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους παρέχει καὶ ἡ ἔλλειψις ἀκριβῶν στατιστικῶν πληροφοριῶν περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ μόνον πρακτικῶς ὠφέλιμον ἐκ τῆς ἀπογραφῆς τῶν κατοίκων προσγινόμενον ἀποτέλεσμα ἐθεωρήθη ἀείποτε ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ διὰ στρογγύλων ἀριθμῶν ὑπολογισμός, ἐφ᾽ οὗ βασίζεται ἡ προσπόρισις τῶν φόρων ἐν γένει. Τοιοῦτοι ὑπολογισμοὶ ἄμεσον συνέπειαν ἔχουσι α΄) ὅτι ἐπισήμως διαιροῦνται οἱ κάτοικοι εἰς δύο μεγάλας τάξεις—εἰς Μουσουλμάνους καὶ μὴ Μουσουλμάνους, εἰς τοὺς ὁποίους συμπεριλαμβανομένους ὑπὸ τὸ ὄνομα *ῥαγιᾶ* (ποίμνια) ἀνάγονται οἱ Χριστιανοὶ παντὸς δόγματος, οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἀθίγγανοι, καὶ β΄) ὅτι μόνον οἱ ἐνήλικες ἄρρενες λαμβάνονται ὑπ᾽ ὄψιν ἐν ταῖς στατιστικαῖς τῆς κυβερνήσεως, ἐν ᾧ αἱ γυναῖκες, τὰ παιδία, οἱ βόες καὶ τὰ φορτηγὰ ζῶα ἑτέραν ἀπαρτίζουσι τάξιν ὄντων ἧττον πολυτίμων.

Ἓν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς τῶν κατοίκων ἀπογραφῆς διὰ μόνον τὸν φορολογικὸν λόγον καὶ τῆς πρὸς πλήρωμὴν ἐπιβολῆς στρογγύλων ποσῶν ἐφ᾽ ἑκάστης τῶν κοινοτήτων παρέχει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι Μουσουλμάνοι καὶ Χριστιανοὶ προθύμως ἐν Τουρκίᾳ συνεννοοῦνται πρὸς ἀλλήλους ὅπως παραστήσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων πολλῷ κατώτερον τοῦ πραγματικοῦ.

Τὸ ἀναμφίβολον τοῦτο γεγονὸς προάγει ἡμᾶς ὅπως ὡς ἀκριβεῖς ἀποδεχθῶμεν μᾶλλον τοὺς δῆθεν ὑπερβολικοὺς τουρκικοὺς ὑπολογισμούς, ἢ τὰς ὑπὸ Εὐρωπαίων γενομένας ἀπογραφὰς ἐπὶ τῇ βάσει θεωριῶν ἐσφαλμένων. Ἡ μεταξὺ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων χώρας τινὸς καὶ ἡ τοῦ ποσοῦ τῆς εἰσαγωγῆς, ἐξωγωγῆς, καταναλώσεως καὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως τῆς χώρας ταύτης ὑφισταμένη ἀναλογία παρέχει ἴσως ὀρθὴν πρὸς τοιούτους ὑπολογισμοὺς βάσιν ἐν ταῖς χώραις τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἀλλ᾽ ἀνεφάρμοστος καὶ σφαλερὰ ἀποδεικνύεται ἐν Τουρκίᾳ.

Δυσχερὴς λοιπὸν καθίσταται ἡ ἐν Τουρκίᾳ ἐξεύρεσις μέσων πρὸς ὅσον οἷόν τε ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῶν σχετικῶν πληθυσμῶν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ποικιλία συμπερασμάτων ἀντιφατικῶν ἐπικρατεῖ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

Ἡ πρώτη ἀπόπειρα πρὸς τακτικὴν ἀπογραφὴν πάντων τῶν κατοίκων τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐγένετο τῷ 1844, ὅτε ὁ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς Ῥιζᾶ πασσᾶς διωργάνου τὸν τουρκικὸν στρατὸν κατὰ νέον στρατολογικὸν σύστημα. Κατὰ τὴν γενομένην τότε ἀπογραφήν, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ περίχωρα κατῴκουν 891,000 κάτοικοι, ἴσως δὲ καὶ κατὰ τὸν ἀπολογισμὸν ἐκεῖνον τοῦ πληθυσμοῦ ἐχορηγήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐν Τεχεράνῃ πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας Ἀχμὲτ Βεφὶκ ἐφέντῃ πρὸς τὸν κ. **Ubicini** οἱ ἐν ταῖς *περὶ Τουρκίας ἐπιστολαῖς* αὐτοῦ ἀναφερόμενοι ἀριθμοί. Μετὰ τῶν ὑποτελῶν κρατῶν ὁ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας πληθυσμὸς ὑπελογίζετο τότε εἰς

Μουσουλμάνους	5,910,000
Ὀρθοδόξους Ἕλληνας καὶ Ἀρμενίους	9,650,000
Καθολικούς	650,000
Ἰσραηλίτας	60,000
Ἀθιγγάνους	80,000
Ἐν συνόλῳ	16,350,000

Ἐν τούτοις κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κ. **Ubicini** ἄλλως ἔχουσιν οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοί. Ὁ ῥηθεὶς συγγραφεὺς ὑπολογίζει τὸν πληθυσμὸν τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας συμποσούμενον εἰς 15 1/2 ἑκατομμύρια, διαιρεῖ δὲ αὐτὸν ὡς ἑπομένως:

1. *Κατὰ θρησκεύματα.*

Μουσουλμάνοι	4,550,000
Ὀρθόδοξοι	10,000,000
Καθολικοί	640,000
Ἰσραηλῖται	70,000
Διάφοροι	240,000
Ἐν συνόλῳ	15,500,000

2. *Κατὰ χώρας.*

Θράκη	1,800,000
Ῥωμυλ. καὶ Θεσσαλία	2,700,000
Βουλγαρία	3,000,000
Ἀλβανία καὶ Ἤπειρος	1,200,000
Βοσνία καὶ Ἐρζεγοβίνη	1,100,000
Βλαχία	2,600,000
Μολδαυία	1,400,000
Σερβία	1,000,000
Νῆσοι	700,000
Ἐν συνόλῳ	15,500,000

3. *Κατὰ φυλάς.*

Τοῦρκοι	2,100,000
Ἕλληνες	1,000,000
Ἀρμένιοι	400,000
Ἰουδαῖοι	70,000
Σλαῦοι	6,200,000
Ῥωμοῦνοι	4,000,000
Ἀλβανοί	1,500,000
Τάρταροι	16,000
Ἀθίγγανοι	214,000
Ἐν συνόλῳ	15,500,000

*

Ὁ κ. **Ed. W. Michelsen** ἐν τῷ *περὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ τῶν πόρων αὐτοῦ* συγγράμματι, δημοσιευθέντι ἐν Λονδίνῳ τῷ 1854, ἀποδέχεται ὡς ἀκριβεῖς τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κ. **Ubicini**, ἀλλὰ τοὺς κατοίκους τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας διαιρεῖ κατὰ θρησκεύματα ὡς ἑξῆς: εἰς

Μουσουλμάνους........	3,800,000	Καθολικούς..........	260,000
Ἕλληνας καὶ Ἀρμενίους	11,370,000	Ἰσραηλίτας..........	70,000

Ὁπωςδήποτε τὰ ἐθνολογικὰ ἐκεῖνα διαγράμματα τοῦ κ. **Ubicini**, ἐκδότου τότε τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπισήμου *Παγκοσμίου Μηνύτορος*, ὡς ἀκριβῆ ἐθεωρήθησαν παρὰ πολλῶν, μάλιστα δὲ οἱ ὑπολογισμοὶ ἐκεῖνοι ἀνάλογοι ἦσαν πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ κ. **Aimè Bouè** ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ *La Turquie d' Europe* ἀναφερομένους ἀριθμούς. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ τελευταίου τούτου συγγραφέως, γράψαντος τὰς στατιστικὰς αὐτοῦ πληροφορίας ἕνδεκα ἔτη πρὸ τοῦ κ. **Ubicini**, ὁ πληθυσμὸς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας συνεποσοῦτο εἰς 15,413,000. Ὑπάρχει ὅμως μεγάλη τις διαφορὰ ὡς πρὸς τὸ ποιὸν τοῦ πληθυσμοῦ, ἤτοι ὁ μὲν κ. **Bouè** ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ὁλικῷ ποσῷ συμπεριλαμβάνει 700,000 Τούρκων, ὁ δὲ κ. **Ubicini** ὑπολογίζει τριπλάσιον περίπου τὸν ἀριθμὸν τῆς ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ τουρκικῆς φυλῆς. Ἐκτὸς τῶν ὑπολογισμῶν ἐκείνων τοῦ κ. **Ubicini** γενομένων τὸ πλεῖστον ἐν εὐμενεῖ προδιαθέσει ὡς πρὸς τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον, ὑπάρχει καὶ ὁ λόγος ὅτι κατὰ τὰ προεκτεθέντα πολλάκις ἐν ταῖς ἀνὰ τὴν Τουρκίαν γενομέναις ἀπογραφαῖς χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ ἐκλαμβάνονται ὡς τουρκικοί. Ὑπ' ὄψιν λαμβανομένης τῆς ἀπὸ αἰῶνος ἤδη ἐπικρατούσης ἀριθμητικῆς μειώσεως τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου, δυνάμεθα οὐχὶ ἀνακριβῶς νὰ ὁρίσωμεν τὸν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ πληθυσμὸν τῆς τουρκικῆς φυλῆς εἰς 750,000, συνῳδὰ πρὸς τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Χάμμερ καὶ ἄλλων ἱστορικῶν, οὕτως ὑπολογισάντων τὸν κατὰ τὸ ἔτος 1453 ἐν Εὐρώπῃ τουρκικὸν πληθυσμόν.

Ὡς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἐὰν παραδεχθῶμεν τὸν καθαρῶς ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῶν νήσων συμποσούμενον εἰς 700,000, τότε, κατὰ τὸν κ. **Ubicini**, ἐπὶ τῆς ὅλης εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας κατ' ἀνάγκην ὑπολείπονται μόνον 300,000 Ἑλλήνων — ποσὸν παράλογον καὶ προϊὸν διανοίας προφανῶς προκατειλημμένης.

Μεθ' ὅλας τὰς προδήλους ταύτας ἐλλείψεις τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ κ. **Ubicini**, κατ' οὐσίαν τοὐλάχιστον ἀκριβεῖς οὗτοι μέχρις ἐσχάτων ἐνομίζοντο παρὰ πολλῶν. Ἐν τούτοις ὁ κ. **Henri Mathieu** ἐν τῷ *περὶ Τουρκίας καὶ τῶν διαφόρων λαῶν αὐτῆς* συγγράμματι, ἐκδοθέντι τῷ 1857, δίδωσι περὶ τοῦ κατὰ προσέγγισιν πληθυσμοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας τὰς ἑπομένας πληροφορίας ἀσχέτως τῶν τῇ Τουρκίᾳ ὑποφόρων κρατῶν, ὧν ὁ πληθυσμὸς δὲν συμπεριλαμβάνεται.

Κατὰ τὸ διάγραμμα τοῦ ῥηθέντος συγγραφέως ὁ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας πληθυσμὸς ἔχει ὡς ἕπεται:

Κατ' ἐπαρχίας.	
Θρᾴκη	1,900,000
Βουλγαρία	3,000,000
Βοσνία καὶ Ἑρζεγοβίνη	960,000
Μακεδονία	1,460,000
Ἀλβανία καὶ Ἤπειρος	980,000
Θεσσαλία	350,000
Εὐρωπαϊκαὶ νῆσοι [1]	250,000
Ἐν συνόλῳ	8,900,000

Κατὰ θρησκεύματα.	
Ὀρθόδοξοι Ἕλληνες	5,800,000
Γρηγοριανοὶ Ἀρμένιοι	360,000
Ῥωμαιοκαθολικοί	280,000
Χριστιανοὶ ἐν συνόλῳ	6,440,000
Μουσουλμάνοι (Σουνῖται)	2,080,000
Ἰσραηλῖται	300,000
Ἀθίγγανοι	80,000
Τὸ ὅλον	8,900,000

Κατὰ φυλάς.			
Τοῦρκοι	1,000,000	Ἀρμένιοι	400,000
Ἕλληνες	2,540,000	Ἰουδαῖοι	300,000
Βούλγαροι	2,800,000	Τάρταροι	30,000
Ἀλβανοί	850,000	Ἀθίγγανοι	80,000
Βόσνιοι	840,000	Λεβαντῖνοι	60,000

Καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι οἱ ἀνωτέρω ὑπολογισμοί εἰσι σχεδὸν ἀκριβεῖς, δὲν φαίνεται ἄσκοπος καὶ ἡ παράθεσις τῶν ἑπομένων νεωτέρων ἐρευνῶν. Τῷ 1867 ὁ Σαλαχεδδὶν βέης, ἀπεσταλμένος τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἐν τῇ παρισινῇ ἐκθέσει, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ ὑπὸ τὸν τίτλον *La Turquie à l' Exposition Universelle* τὰς ἑπομένας πληροφορίας περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.

---

[1] Ὁ κ. Mathieu ὑπολογίζει τὸν πληθυσμὸν τῶν ἀσιατικῶν νήσων, ὡς ὀνομάζει αὐτάς, ἤτοι τῆς Ῥόδου, Κύπρου κλ., συμποσούμενον εἰς **300,000**. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος προστιθέμενος εἰς τὸν ἀνωτέρω πολὺ προσεγγίζει εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κ. Ubicini.

Νομὸς	Ἀδριανουπόλεως συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως	3,900,000
»	Δουνάβεως (Βουλγαρία)	3,000,000
»	Ῥωμυλίας συμπεριλαμβανομένης τῆς Θεσσαλίας καὶ Πρεσρένης	2,087,000
»	Βοσνίας	1,100,000
Διοικήσεις	Ἰωαννίνων καὶ Θεσσαλονίκης	2,700,000
»	Κρήτης καὶ νήσων	700,000
	Ἐν συνόλῳ	13,487,000

Τοὺς ἀνωτέρω ὑπολογισμοὺς φέροντας τὸν τύπον τῆς ἐπισημότητος καὶ ἑπομένως ἀναδημοσιευθέντας ἐν ἐφημερίσιν, ἡμερολογίοις κλ. ἀντικατέστησαν μετ' οὐ πολὺ ἕτεροι φαντασιωδέστεροι· οὕτω λ. χ. οἱ κκ. Βὲχμ καὶ Βάγνερ ἐν τῷ *Περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς* στατιστικῷ αὐτῶν ἔργῳ κατὰ τὸ ἔτος 1872 ὁρίζουσιν ὡς ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν αὐστριακοῦ τινος ἀξιωματικοῦ τὸν πληθυσμὸν ὡς ἑξῆς:

Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία			16,430,000
Κράτη ὑποτελῆ: —	Ῥωμουνία	4,500,000	5,919,283
	Σερβία	1,319,283	
	Μαυροβούνιον	100,000	
		Ἐν συνόλῳ	22,349,283

Συνεπείᾳ τῆς δημοσιεύσεως ταύτης μεγάλη διηγέρθη συζήτησις καὶ ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς κυρίως Τουρκίας, ὅν, κατακριθέντα ὡς ὑπερβολικῶς σημειωθέντα, ὁ αὐτὸς αὐστριακὸς ἀξιωματικὸς παρέστησε κατώτερον ἔν τινι πραγματείᾳ, δημοσιευθείσῃ τῷ 1873 (7 ἰουνίου) διὰ τῆς ἐφημερίδος ***Austria***.

Κατὰ τὴν πραγματείαν ἐκείνην ὁ πληθυσμὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὡρίζετο ὡς ἑξῆς:

Κωνσταντινουπόλεως, εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ	685,000
Νομὸς Ἀδριανουπόλεως	2,471,000
» Σκόδρας	228,000
» Πρεσρένης	676,000
» Δουνάβεως	1,617,000
Νομὸς Ἰωαννίνων	1,423,000
» Θεσσαλονίκης	1,237,000
» Βοσνίας	1,243,000
» Κρήτης	210,000
Ἐν συνόλῳ	9,790,000

Τῆς ἀπογραφικῆς ἐκείνης συζητήσεως σπουδαίως μετέσχεν ὁ κ. Βλαδίμηρος Διάξιτς, διευθυντὴς τοῦ στατιστικοῦ γραφείου τῆς Σερβίας. Ὁ ῥηθεὶς κύριος διὰ πραγματείας δημοσιευθείσης τῷ 1875 τὸν πληθυσμὸν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὥρισεν ὡς ἑξῆς :

Νομοί.	Μουσουλμάνοι	Μὴ Μουσουλμάνοι	Ἐν συνόλῳ	Ἀγγλ γεωγρ. μίλια	Πληθυσμ. κατὰ γεωγρ. μίλιον
Κωνσταντινουπόλεως	183,540	144,210	327,750	25,788	65
Ἀδριανουπόλεως	523,009	831,558	1,354,567		
Δουνάβεως	819,226	1,175,601	1,994,827	32,655	61
Θεσσαλονίκης	429,410	598,731	1,028,141	19,698	52
Ἰωαννίνων	250,649	460,601	711,250	13,692	51
Πρεσρένης	789,934	550,537	1,340.471	20,055	66
Βοσνίας..............	493,148	864,836	1,357,984	23,100	58
Κρήτης........	38,000	162,000	200,000	3,276	61
Τὸ ὅλον	3,609,455	4,788,074	8,397,529	138,264	60

Ἡ πρὸς μείωσιν τῶν πρώτων ὑπολογισμῶν τάσις σπουδαίως ἐνισχύθη καὶ ὑπὸ τῶν τελευταίων προσθηκῶν ἐν ταῖς νεωτέραις ἀπογραφαῖς. Οὕτω λ. χ., ὁ κ. Στάϊν παραδεχόμενος τῷ 1876 τὴν τοῦ πληθυσμοῦ διαίρεσιν εἰς Μουσουλμάνους καὶ μὴ Μουσουλμάνους, ὑπολογίζει τοὺς μὲν Μωαμεθανοὺς εἰς 3,460,000 τοὺς δὲ μὴ Μωαμεθανοὺς εἰς 4,513,000, ἤτοι τὸν ἐν τοῖς ὀκτὼ νομοῖς πληθυσμὸν ὁρίζει εἰς 7,973,000.

Διὰ κριτικῆς ἐρεύνης καὶ συγκρίσεως τῶν ἀνωτέρω ἀριθμῶν ἀποκαλύπτονται πλάναι καὶ ἀντιφάσεις, ἐμποδίζουσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νὰ δώσωμεν καὶ τὴν ἐλαχίστην πίστιν εἰς *ἐπισήμους ἀριθμούς*, μάλιστα ὅταν ἀπὸ τὰς αὐτὰς προέρχωνται πηγὰς ἐξ ὧν καὶ οἱ νῦν φημιζόμενοι ἐθνολογικοὶ χάρται τῆς Τουρκίας. Οὐ μόνον ἡ σχετικὴ δύναμις τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων καὶ θρησκευμάτων παραμορφοῦται ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ παραλλάσσει ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, καθόσον ἐξυπηρετεῖται δι' αὐτῶν πολιτικὴ δι' ἣν σπουδαῖαι ἐπαρχίαι τοῦ κράτους οὐδὲ κἂν μνημονεύονται. Ἀρκεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ κ. Διάξιτς ὑπολογίζει τὸν πληθυσμὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς 327,750 κατοίκους, καὶ ὅτι ἐκτὸς τῆς Κρήτης οὐδεμίαν ἄλλην νῆσον τοῦ Αἰγαίου ἀναφέρει.

Ἀπέναντι τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων αἱ ἀμφιβολίαι, ἃς ἠδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν ἡμετέρων ὑπολογισμῶν, ὑποχωροῦσιν ἀπέναντι τῆς μεροληψίας ὅλων τῶν προγενεστέρων ἀπογραφῶν. Βεβαίως παιδαριῶδες καὶ προφανὲς τέχνασμα τὸ νὰ δίδῃ τις περὶ μεσογείων ἐπαρχιῶν, βαρβάρων καὶ δυσπροσίτων, λεπτομερείας περὶ τοῦ πληθυσμοῦ μετ' ἀκριβείας προβαινούσης μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν μονάδων. Ἀρκεῖ ἡ συναγωγὴ στρογγύλων ἀριθμῶν, παριστώντων εὐσυνειδήτως τὸν ἐνεστῶτα πληθυσμόν. Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἀρχὴν ταύτην ὡς βάσιν, κατεστρώσαμεν τοὺς ἑπομένους πίνακας, οὓς ἀφοῦ καθυπεβάλομεν εἰς πολλαπλῆν ἔρευναν καὶ συνηρμόσαμεν μετ' ἀριθμῶν πηγαζόντων ἐκ διαφόρων πηγῶν — προξενικῶν ἐκθέσεων, ἐγχωρίων στατιστικῶν, ἐφοριῶν, ἐκκλησιαστικῶν μητρώων καὶ ἰδιωτικῶν πληροφοριῶν — παρουσιάζομεν ὑπὸ μορφήν, ἥτις βεβαίως θὰ φανῇ κατ' οὐσίαν ἀμερόληπτος καὶ μεγάλως ὑπερέχουσα τῶν προγενεστέρων ἀπογραφῶν.

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ.

Κατ' ἐπαρχίας.		*Κατὰ φυλάς.*	
Κωνσταντινουπόλεως... Ἀδριανουπόλεως......	2,200,000	Τοῦρκοι...............	750,000
		Ἕλληνες...............	2,940,000
Δουνάβεως............	1,900,000	Ἀλβανοί...............	850,000
Βοσνίας[1]............	1,080,000	Βλάχοι καὶ Ῥωμοῦνοι. .	150,000
Πρεσρένης............	1,000,000	Βούλγαροι.............	2,650,000
Θεσσαλονίκης.........	1,400,000	Σέρβοι................	1,150,000
Ἰωαννίνων............	1,090,000	Ἀρμένιοι..............	350,000
Κρήτης...............	210,000	Ἰουδαῖοι..............	75,000
Νήσων................	320,000	Ἀθίγγανοι.............	150,000
Κύπρου...............	116,000	Κιρκάσιοι καὶ Τάρταροι.	220,000
Σάμου[2].............	34,000	Ξένοι καὶ διάφοροι......	65,000
Τὸ ὅλον	9,350,000	Τὸ ὅλον	9,350,000

Κατὰ θρησκεύματα.

Ὀρθόδοξοι Ἕλληνες...............	5,600,000
Καθολικοί.......................	280,000
Γρηγοριανοὶ Ἀρμένιοι............	300,000
Διαμαρτυρόμενοι καὶ ἄλλοι.......	45,000

[1] British Consular Reports, 1873.

[2] Report of M. Marc, H. B. M. 's Consul, dated Dec. 31, 1875.

Χριστιανοὶ ἐν ὅλῳ	6,225,000
Μωαμεθανοί	2,900,000
Ἰουδαῖοι	75,000
Ἀθίγγανοι	150,000
Ἐν ὅλῳ	9,350,600

Φρονοῦμεν ὅτι οἱ προεκτεθέντες ἀριθμοὶ παριστῶσι τὸν πραγματικὸν πληθυσμὸν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, χώρας, ἥτις δυνατὸν μὲν νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰς ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἀκμαιοτέρας χώρας λόγῳ χωρογραφικῆς ἐκτάσεως, γεωγραφικῆς θέσεως καὶ φυσικῶν πόρων, ἀλλ' ἥτις μετὰ τέσσαρας αἰῶνας δεσποτισμοῦ τέλεον σχεδὸν ἠρημώθη ὑπὸ πολέμων, λοιμῶν καὶ παντοειδῶν κακώσεων.

III. ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΣΜΟΣ.

Ἐν χώρᾳ, ἐν ᾗ ἡ κυβέρνησις οὐδὲν ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν κατοίκων δαπανᾷ, τρανὸν δεῖγμα ὑπεροχῆς φυλετικῆς θεωρητέα ἡ διανοητικὴ δραστηριότης, ἡ γλωσσολογικὴ καὶ φιλολογικὴ ὑπεροχὴ οἱασδήποτε φυλῆς. Ἥ τε Θράκη καὶ Μακεδονία, χῶραι, ἃς κατ' ἐξοχὴν ὁ πανσλαυισμὸς ἐποφθαλμιᾷ, σχολεῖα ἔχουσι μόνον ἑλληνικά. Ἐκ τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνακαλυφθέντων καὶ ἀναδειχθέντων *βουλγαρικῶν* σχολείων, ὀλίγιστα ὑπὸ Βουλγάρων ἱδρύθησαν, τὰ πλεῖστα δὲ ἀπὸ Ἑλλήνων ἡρπάγησαν ἐπὶ τοῦ πολυκρότου «βουλγαρικοῦ ζητήματος». Οἱ τῶν σχολείων τούτων διδάσκαλοι προσέρχονται ἔξωθεν, μάλιστα ἐκ Ῥωσσίας, ὅπως διδάξωσιν ἀμισθὶ καὶ φωτίσωσι τοὺς μικτοὺς πληθυσμοὺς τῶν κατὰ τὸν Αἶμον κωμῶν.

Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἀφ' ἑτέρου — ἐξ ὧν ὀλίγα εἰσὶν ἱδρύματα προικοδοτημένα — ὑποστηρίζονται διὰ τῶν αὐτοπροαιρέτων θυσιῶν αὐτῶν τῶν δήμων. Καὶ ὅμως εἶναι ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ πλείονα καὶ τελειότερα κατὰ τὸν διοργανισμὸν καὶ ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις ἀπ' αἰώνων. Ἐκ τῶν ἐν Θρᾴκῃ σχολείων τὸ τῶν Ἐπιβατῶν ἱδρύθη τῷ 1796, τὸ τῆς Ῥαιδεστοῦ τῷ 1753, τὸ τῆς Μαδυστοῦ τῷ 1784, τὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως κατὰ τὸ τέλος τῆς δεκάτης ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος, τὸ τῆς Σκοποῦ τῷ 1812. Πρὸς βορρᾶν τῆς Μακεδονίας ἡ Κοζάνη ἐθεωρήθη ἔκπαλαι ὡς τὸ κέντρον τῆς ἑλληνικῆς μαθήσεως· τὸ λαμπρὸν αὐτῆς ἑλληνικὸν σχολεῖον ἱδρύθη κατὰ τὸ 1668, τὸ δὲ τῆς Μοσχοπόλεως — τόπου γεννήσεως τοῦ ἀποβιώσαντος βαφόνου Σίνα τῆς Βιέννης, — κατὰ τὸ 1750. Πλεῖστα τῶν ἑτέρων σχολείων ἀριθμοῦσιν ὕπαρξιν 30 ἢ 40 ἐτῶν, ἱδρυθέντα βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον καθ' ὅσον ἡ ἑλληνικὴ παιδεία, ἀνακύπτουσα ἀπὸ τοῦ κρησφυγέτου αὐτῆς ἐν τῷ ὄρει Ἄθωνι καὶ ἑτέροις μοναστηρίοις, ἤρξατο ἅμα τῇ ἐπιφανείσῃ ἡοῖ αἰῶνος ὀλιγώτερον βαρβάρου καὶ τυραννικοῦ νὰ ἐξαπλοῦται ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν τῆς Τουρκίας ἐπαρχιῶν. Τοιαύτη κίνησις δὲν ἤθελε κατισχύσει ἐν χώραις μὴ ἐχούσαις συνείδησιν τῆς ἐθνικότητός των καὶ μὴ συγκινουμέναις ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Αἱ ἐνδελεχεῖς προσπάθειαι, οὐχὶ μιᾶς μόνης τάξεως, οὐχὶ πολιτικῆς τινος ὁμάδος, ἀλλ' ὁλοκλήρου λαοῦ, βεβαρημένου ὑπὸ ἀφορήτων φόρων καὶ στενάζοντος ὑπὸ αὐθαιρέτους φορολογίας, συνεισφέροντος ὅμως διὰ τὸ ἔργον τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, εἶναι ἐπίσης ἰσχυρὰ καὶ ἀδιαφιλονείκητος ἀπόδειξις, ὑπό τε ἐσωτερικὴν καὶ ἠθικὴν ἔννοιαν, τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῶν κατοίκων τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, ὡς πᾶσα οἱαδήποτε ἐξωτερικὴ ἀπόδειξις ἣν δύναταί τις ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου νὰ φέρῃ. Οὕτω τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἀριθμητικῶς καὶ διανοητικῶς εἶναι ὑπέρτερον, τὸ ἀνευρίσκομεν δ' αὖθις ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἐργαζόμενον πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς ἀποστολῆς ἣν ἐκ παραδόσεως ἔχει πρὸς τὸ πολιτίζειν. Ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις Βούλγαροι καὶ Ἑβραῖοι ζητοῦσιν ὅ,τι ὁ ὀργανισμὸς αὐτῶν δὲν δύναται νὰ τοῖς παράσχῃ. Διὰ τῆς ἱδρύσεως ἑλληνικῶν σχολείων ὁλόκληρα διαμερίσματα τὴν τουρκικὴν λαλοῦντα γλῶσσαν, οἷον τὸ Ζαλάχωρον, ποθοῦσι κατάστασιν κρείσσονα καὶ μᾶλλον πεφωτισμένην. Πρῶτα τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα διέρρηξαν τὸ βάρβαρον σύστημα τῆς ἀπομονώσεως τοῦ γυναικείου φύλου ἐν Τουρκίᾳ, ἑλληνικοὶ δὲ φιλολογικοὶ σύλλογοι καὶ εταιρίαι εὑρίσκονται καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἀπωτάτας πόλεις τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, ἐν τῇ Συλυβρίᾳ, Αἴνῳ, Ῥαιδεστῷ, Ἀδριανουπόλει, Φιλιππουπόλει, Σαράντα Ἐκκλησίαις, Σέρραις, Θεσσαλονίκῃ, Καστορίᾳ, Βιτωλίοις, Μεγαρόβῳ, Κοριτζᾷ κλπ. ὡς ὁδηγοῦντες ἀστέρες καὶ προάγγελοι μέλλοντος αἰσιωτέρου.

Οἱ ἑπόμενοι δύο πίνακες τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ — τῶν δύο ἐπαρχιῶν τῶν μᾶλλον ἐπαπειλουμένων ὑπὸ πανσλαυιστικῶν ἀξιώσεων — ἀποδεικνύουσιν ἀριδήλως τὰ γεγονότα ταῦτα. Ἐγένοντο κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως δοθείσας πληροφορίας τῷ 1873—4 καί, ἂν καὶ δύναταί τις νὰ δώσῃ πλήρη πίστιν εἰς αὐτούς, εἶναι ὅμως ἀτελεῖς, ὡς πᾶσα στατιστικὴ πληροφορία περὶ Τουρκίας, διότι ἀναμφιβόλως περιέχουσι πολὺ ὀλιγώτερον ἀριθμὸν σχολείων τῶν πράγματι ὑπαρχόντων. Ἡ διαίρεσις εἶναι κατ' ἐπισκοπάς, τὰ δὲ σχολεῖα καλοῦνται *Ἑλληνικά*, ἢ ἀνώτερα σχολεῖα, ἐν οἷς κλασικοὶ συγγραφεῖς καὶ στοιχειώδη μαθηματικὰ διδάσκονται. Τὰ *Ἀλληλοδιδακτικὰ* σχολεῖα ἔρχονται μετ' αὐτὰ καὶ ἔχουσι κατὰ μέγα μέρος τὸν ὀργανισμὸν τοῦ Λαγκαστριανικοῦ συστήματος. Τὰ παρθεναγωγεῖα περιλαμβάνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τάξεις «Ἑλληνικάς»· ἀλλ' ὅπου δὲν ὑπάρχουσιν ἴδια σχολεῖα διὰ τὰ κοράσια, ταῦτα γίνονται δεκτὰ ἐν τοῖς σχολείοις τῶν ἀρρένων. Ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις τῶν κυριωτέρων πόλεων διδάσκεται ἡ Λατινική, ἡ Γαλλικὴ καὶ ἡ Τουρκική, πολλὰ δ' αὐτῶν — ὡς τὸ τῆς Κοριτζᾶς καὶ Φιλιππουπόλεως — περιέχουσι μίαν ἢ δύο τάξεις γυμνασιακάς. Ἐν τούτοις ὑπάρχουσι δύο πλήρη *Γυμνάσια* ἐν Βιτωλίοις (Μοναστηρίῳ) καὶ Θεσσαλονίκῃ. Ἐν ταύτῃ δὲ ὡς καὶ ἐν Κοριτζᾷ, Σέρραις, Αἴνῳ καὶ Φιλιππουπόλει ὑπάρχουσιν ἐξαίρετοι βιβλιοθῆκαι καὶ ἀναγνωστήρια ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις. Ἡ Φιλιππούπολις ἐπὶ πλέον ἔχει πολὺ καλὸν μουσεῖον καὶ χημεῖον.

Ἀλλ' ἡ μεγάλη καὶ αὐξάνουσα ζήτησις διὰ διδασκάλους καὶ ἡ ἐν Σέρραις ὑπάρχουσα ἔλλειψις διὰ διδασκάλους τῆς γυμνασιακῆς ἐκπαιδεύσεως, παρεκίνησε δύο ἐξόχους Ἕλληνας τραπεζίτας ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶχον ἤδη συνδεθῆ μὲ τὸ εὐγενὲς ἔργον τῆς διανοητικῆς ἀναπλάσεως τῶν συμπολιτῶν των, νὰ ἱδρύσωσι καὶ προικίσωσι πλουσιοπαρόχως δύο ὅμοια ἱδρύματα, τὸ μὲν ἐν Φιλιππουπόλει ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ζαρείφη, ἐκ Θρᾴκης, τὸ δὲ ἐν τῇ μικρᾷ πόλει Κεστοράτιον, τῆς βορείας Ἠπείρου, ὑπὸ τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου, πρὸς ὃν ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς του ἐχρεώστει ἤδη τὴν ἵδρυσιν σχολείου ἑλληνικοῦ καὶ ἀλληλοδιδακτικοῦ καὶ παρθεναγωγείου.

Ὅμοια παραδείγματα αὐταπαρνήσεως καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὸ καθῆκον τοῦ πατριωτισμοῦ, δι' οὗ μόνον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπέζησεν εἰς μεγάλας συμφοράς, ἀπαντᾷ τις ἀνὰ πᾶν βῆμα ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ· ὁ δὲ πορευόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν δύναται νὰ διακρίνῃ ἐξ ἱκανῆς ἀποστάσεως τὰ μεγαλοπρεπῆ σχολεῖα ὑψούμενα, ὑπεράνω τῶν ταπεινῶν καλυβῶν τῶν ἁλιέων τῶν Ἐπιβατῶν, τῆς γενεθλίου γῆς τοῦ Σαράντη Ἀρχιγένους, ὅστις, μετὰ ἔντιμον καὶ ἐπιτυχὲς στάδιον ὡς ἰατρὸς τοῦ Σουλτάνου, ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον τὸν μέγαν αὐτοῦ πλοῦτον εἰς τὸ νὰ μετατρέψῃ ἄσημον χωρίον εἰς ἕδραν μαθήσεως, καὶ ὅστις, μὴ πτοούμενος ὑπὸ τῆς ψευδοῦς λαμπηδόνος καὶ τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδείξεως τῶν ἀρνησιθρήσκων, ἐπεθύμησε ν' ἀναπαυθῇ καὶ μετὰ θάνατον ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ταπεινῆς αὐτοῦ γενεθλίας γῆς, ἐφ' ἧς τὰ εὐγενῆ αὐτοῦ ἔργα ὑψοῦντο.

Ἠδυνάμεθα νὰ προσαρτήσωμεν ἐπίσης εὐγλώττους ἐκθέσεις περὶ τῶν σχολείων τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ, Κρήτῃ, Χίῳ, Μιτυλήνῃ καὶ τῶν μικροτάτων νήσων τοῦ Αἰγαίου — ἔνθα τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον εἶναι ἀναμφισβητήτως ὑπέρτερον, — ἐν Ἠπείρῳ, ἔνθα τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, τὰ μόνα ἐκπαιδευτικὰ καθιδρύματα, ἐκτείνονται πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Βερατίου καὶ Δυραχίου· ἠδυνάμεθα ἀκόμη λεπτομερῶς νὰ ἐκθέσωμεν τὴν ἐργασίαν τὴν γενομένην ὑπὸ ἑλληνικῶν σχολῶν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Βουλγαρίᾳ, παραλείποντες τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ὑπάρχουσιν οὐχὶ ὀλιγώτερα τῶν 114 σχολείων πάσης τάξεως, ἀριθμοῦντα 10,000 μαθητάς. Ἀλλὰ θεωροῦμεν τοὺς παρὰ πόδας δύο πίνακας ἱκανοὺς ὅπως ἐπικυρώσωσι τὸν σκοπὸν τῶν παρατηρήσεων τούτων — τὴν ἑλληνικωτάτην ἐθνικότητα τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας.

◆

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΕΠΙΣΚΟΠΑΙ ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΑ	ΣΧΟΛΕΙΑ				Ἀριθμὸς μαθητῶν.
	Ἑλληνικά.	Προκαταρκτικά.	Γραμματοδιδασκαλεῖα.	Κορασίων.	
ΣΕΡΡΩΝ.					
Σέρραι καὶ τὰ πέριξ	1	5		1	1000
85 ἄλλα χωρία		15	14	3	790
Μεγάρεβον		1		1	70
Ζελάχοβον	1			1	56
Τσατάλτσα		1			80
ΔΡΑΜΑΣ.					
Σκρίτσοβον		1			38
Πράβι	1	1			100
15 χωρία			15		237
ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ.					
Μελένικον	1	1		1	215
4 χωρία		4			98
ΚΑΣΣΑΝΔΡΕΙΑΣ.					
Κασσάνδρα	1	1			90
Μπάλτα	1	1			67
ΣΤΡΩΜΝΙΤΣΗΣ.					
Στρώμνιτσα	1	1		1	160
12 χωρία		12			187
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ.					
Θεσσαλονίκη	1	3		2	720
Λιαρίγοβον	1	1		1	120
Σοχός	1	1		1	280
Ἀσβεστοχώρια			1		42
Ἐπανωμή		1			50
Λαγκάδα		1			35
Κολυνδρός	1	1		1	68
Καρυαί	1	1			100
ΠΛΑΤΑΜΩΝΟΣ.					
30 χωρία		30			350
Ῥάψανη	1	1			70
Ἀμπελάκια	1	1			45
Λιθοχώριον	1	1			39
ΓΡΕΒΕΝΩΝ ΚΑΙ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ.					
Διαμέρισμα Γρεβενῶν καὶ Καστορίας	6	10			350
Σισάνιον	1	1			170
Σιάτιστα	1	1			450
62 χωρία		29	20	3	700
ΠΕΛΑΓΩΝΙΑΣ.					
Βιτώλια καὶ τὰ πέριξ	1	3	3	1	1200
Πρίλλαπον (Περλεπές)	1	1			189
Μεγάροβον	1	1		1	322
Κρούσοβον		1			35
Νικόπολις	1	1			102
ΒΕΛΕΣΟΥ Κιουπρυλύ.		1	1		198
Κοζάνης	1	1		1	500
ΚΟΡΙΤΣΑΣ.					
Κοριτσᾶ	1	1	1	1	550
3 χωρία		3			92
Μοσχόπολις	1	1		1	80
ΒΟΔΕΝΩΝ.					
Πέλλα (Γενιτσά)	1	1		1	270
Βοδενά	1	1	1		307
Γουμέντσα	1	1			60
Γευγελί		1	1		76
ΑΧΡΙΔΟΣ	1	1			210
Ἐν ὅλῳ	34	126	57	22	10918

θλίου γῆς τοῦ Σαράντη Ἀρχιγένους, ὅστις, μετὰ ἔντιμον καὶ ἐπιτυχὲς στάδιον ὡς ἰατρὸς τοῦ Σουλτάνου, ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον τὸν μέγαν αὐτοῦ πλοῦτον εἰς τὸ νὰ μετατρέψῃ ἄσημον χωρίον εἰς ἕδραν μαθήσεως, καὶ ὅστις, μὴ πτοούμενος ὑπὸ τῆς ψευδοῦς λαμπηδόνος καὶ τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδείξεως τῶν ἀρνησιθρήσκων, ἐπεθύμησε ν' ἀναπαυθῇ καὶ μετὰ θάνατον ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ταπεινῆς αὐτοῦ γενεθλίας γῆς, ἐφ' ἧς τὰ εὐγενῆ αὐτοῦ ἔργα ὑψοῦντο.

Ἠδυνάμεθα νὰ προσαρτήσωμεν ἐπίσης εὐγλώττους ἐκθέσεις περὶ τῶν σχολείων τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ, Κρήτῃ, Χίῳ, Μιτυλήνῃ καὶ τῶν μικροτάτων νήσων τοῦ Αἰγαίου — ἔνθα τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον εἶναι ἀναμφισβητήτως ὑπέρτερον, — ἐν Ἠπείρῳ, ἔνθα τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, τὰ μόνα ἐκπαιδευτικὰ καθιδρύματα, ἐκτείνονται πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Βερατίου καὶ Δυρραχίου· ἠδυνάμεθα ἀκόμη λεπτομερῶς νὰ ἐκθέσωμεν τὴν ἐργασίαν τὴν γενομένην ὑπὸ ἑλληνικῶν σχολῶν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Βουλγαρίᾳ, παραλείποντες τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ὑπάρχουσιν οὐχὶ ὀλιγώτερα τῶν 114 σχολείων πάσης τάξεως, ἀριθμοῦντα 10,000 μαθητάς. Ἀλλὰ θεωροῦμεν τοὺς παρὰ πόδας δύο πίνακας ἱκανοὺς ὅπως ἐπικυρώσωσι τὸν σκοπὸν τῶν παρατηρήσεων τούτων — τὴν ἑλληνικωτάτην ἐθνικότητα τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας.

BIBLIOTHECA BODLEIANA

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

Τὸ κείμενον τοῦ φυλλαδίου ἐλήφθη ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ *Νεολόγου* Κωνσταντινουπόλεως καὶ συνεπληρώθη, ὁ δὲ χάρτης μεταφρασθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐκδότου ἐτροποποιήθη τῇ ἐγκρίσει λογίων ἀνδρῶν.